

LITERATŪRAS KRITIKA

Tulkotāja prieki un bēdas

Pastāvīgi dzīvojot Polijā, cenšos samērā regulāri apmeklēt dzimto Latviju...

Sogad izdevās atbraukt, pie tam uz ilgāku laiku, tādēļ gribas izmantot šo iespēju...

Vispirms, protams, citīgi aplūkoju jaunus izdevumus daļēnī literatūrā, lai atrastu kaut ko savai gaumei...

— Kad 1981. gada atnesu parādīt dažas no latviešu valodas partikulotās epifānijās...

— Domāju, ka tā ir sevišķi bieži tāda parādība ir vērrojama tad, ja oriģinālā darbs radīts skaitļiski neliešas tautas valodā...

— Ir rakstnieki, kuri savus darbus sacer uzreiz šīs lielaizsēdētā valodas, kā, piemēram, poļu rakstnieks Ježi Kosniskis...

— Izdevniecība „Nasza Ksegarnia” Varšavā to paredz laist klajā ar brīnumjaukām ilustrācijām...

— Jāpiemin arī agrāk partikulotais Dagnijas Zigmontes „Laimu lāsts” (poliskais nosaukums — „Nolādētais mantojums”)...

Nemīnēšu visus pārējos pade-

ritos darbus. Atercos, cik liela interese bija par Ziedona «Epifāniju» izdošanu...

— Kad 1981. gada atnesu parādīt dažas no latviešu valodas partikulotās epifānijās...

— Domāju, ka tā ir sevišķi bieži tāda parādība ir vērrojama tad, ja oriģinālā darbs radīts skaitļiski neliešas tautas valodā...

— Ir rakstnieki, kuri savus darbus sacer uzreiz šīs lielaizsēdētā valodas, kā, piemēram, poļu rakstnieks Ježi Kosniskis...

— Izdevniecība „Nasza Ksegarnia” Varšavā to paredz laist klajā ar brīnumjaukām ilustrācijām...

— Jāpiemin arī agrāk partikulotais Dagnijas Zigmontes „Laimu lāsts” (poliskais nosaukums — „Nolādētais mantojums”)...

daļdarbu lasa un saprot viņa tautiņi; gadās arī, ka problēmas, kas tiek analizētas...

— Kad 1981. gada atnesu parādīt dažas no latviešu valodas partikulotās epifānijās...

— Domāju, ka tā ir sevišķi bieži tāda parādība ir vērrojama tad, ja oriģinālā darbs radīts skaitļiski neliešas tautas valodā...

— Ir rakstnieki, kuri savus darbus sacer uzreiz šīs lielaizsēdētā valodas, kā, piemēram, poļu rakstnieks Ježi Kosniskis...

— Izdevniecība „Nasza Ksegarnia” Varšavā to paredz laist klajā ar brīnumjaukām ilustrācijām...

— Jāpiemin arī agrāk partikulotais Dagnijas Zigmontes „Laimu lāsts” (poliskais nosaukums — „Nolādētais mantojums”)...

Nemīnēšu visus pārējos pade-

izpildot izdevniecības redaktora lūgumu — pirms sūtīšanas uz tipogrāfiju atrast eventuales izkropelējumus...

— Kad 1981. gada atnesu parādīt dažas no latviešu valodas partikulotās epifānijās...

— Domāju, ka tā ir sevišķi bieži tāda parādība ir vērrojama tad, ja oriģinālā darbs radīts skaitļiski neliešas tautas valodā...

— Ir rakstnieki, kuri savus darbus sacer uzreiz šīs lielaizsēdētā valodas, kā, piemēram, poļu rakstnieks Ježi Kosniskis...

— Izdevniecība „Nasza Ksegarnia” Varšavā to paredz laist klajā ar brīnumjaukām ilustrācijām...

— Jāpiemin arī agrāk partikulotais Dagnijas Zigmontes „Laimu lāsts” (poliskais nosaukums — „Nolādētais mantojums”)...

Nemīnēšu visus pārējos pade-

tā mirdz un laistās visās varavīksmes krāsās, bet, tiklīdz izņem no idēns, no dabiskās vides, un noliec smiltīs...

— Kad 1981. gada atnesu parādīt dažas no latviešu valodas partikulotās epifānijās...

— Domāju, ka tā ir sevišķi bieži tāda parādība ir vērrojama tad, ja oriģinālā darbs radīts skaitļiski neliešas tautas valodā...

— Ir rakstnieki, kuri savus darbus sacer uzreiz šīs lielaizsēdētā valodas, kā, piemēram, poļu rakstnieks Ježi Kosniskis...

— Izdevniecība „Nasza Ksegarnia” Varšavā to paredz laist klajā ar brīnumjaukām ilustrācijām...

— Jāpiemin arī agrāk partikulotais Dagnijas Zigmontes „Laimu lāsts” (poliskais nosaukums — „Nolādētais mantojums”)...

Nemīnēšu visus pārējos pade-

Klusās un mūžīgās kultūras balsis

Kopš pašiem civilizācijas sākumiem mākslā skanējušas gudras balsis, kas apliecinājušas Zemes un cilvēku attiecību skaitstumu...

Patieso cilvēku neiekaru ar šķēpu, bet ar daļļu. Varbūt tā būs māksla, kas salauzis reiz izšķirības starp rašiem...

Sie vārdi pieder latviešu dzejniekam Rihardam Rudzītim. Vienam no vissmalkākajiem, garīgākajiem cilvēkiem latviešu kultūrā...

Riharda Rudziņa dzīvesceļš pakļauts visām tam pārmānām un ciešanām, meklējumiem un atradumiem...

Latvijas Universitātē. Apjēgt savu vietu un savu Es prērnīgajā un tomēr tik brīnumaini skaistajā pasaulē...

Sajos meklējumos veidojas pirmais dzejoļu krājums «Cilvēka dziesmas» (1922). Rodas grieķu lirikas atdejojumju krājums «Bišu melodijas» (1927.)...

Kopš 1934. gada Rihards Rudzītis pēc Feliksa Lūkina nāves ar paša Rēriha rekomendāciju uzņemas būt par Rēriha muzeja draugu...

lojumu, par apliecinājumu tai uzticībai, ar kādu biedriba aizstāv humanisma, tautu draudzības, miera ideālus.

Viņš atgriezās pēc rehabilitācijas 1954. gada rudenī. Bet veselība nu ir tiklīdz sabeigta, ka dzīvot atliek vairs tikai sešus gadus...

Ticība daļām, labam, patiesam ir Riharda Rudziņa būtības pamats. To viņš apliecina gan «Cilvēka dziesmās», gan mīlestībai un savam dzīvesdraugam Ellai Rudzītei...

Man dvēselē skan, tā skan, kā vēl nekad nav skanējis, Kāds spēks bez mēra daļls tur visas milas melodijas akas atveris.

«Tuvojušies dabai, pieskaroties viņas skaistumam, mums visiem jāpam paraugu Indrāna tēvs, kura gars bija saudzis ar viņa dzimto zemi un tās košumu...

Viņš atgriezās pēc rehabilitācijas 1954. gada rudenī. Bet veselība nu ir tiklīdz sabeigta, ka dzīvot atliek vairs tikai sešus gadus...

Ticība daļām, labam, patiesam ir Riharda Rudziņa būtības pamats. To viņš apliecina gan «Cilvēka dziesmās», gan mīlestībai...

Man dvēselē skan, tā skan, kā vēl nekad nav skanējis, Kāds spēks bez mēra daļls tur visas milas melodijas akas atveris.

«Tuvojušies dabai, pieskaroties viņas skaistumam, mums visiem jāpam paraugu Indrāna tēvs, kura gars bija saudzis ar viņa dzimto zemi un tās košumu...

SKOLOTAJU AVIZE

7 (2089)

LATVIJAS PSR IZGLĪTĪBAS MINISTRIJAS, LATVIJAS PSR VALSTS PROFESIONĀLI TEHNISKĀS IZGLĪTĪBAS KOMITEJAS UN IZGLĪTĪBAS, AUGSTSKOLU UN ZINĀTNISKO IESTĀŽU DARBINIEKU ARODBIEDRĪBAS REPUBLIKĀNISKĀS KOMITEJAS LAIKRAKSTS, KAS IZNĀK KOPĒ 1948. GADA 1. JANVĀRA

Cena 10 kap.

Trešdien, 1988. gada 17. februārī

Andris Vējāns,
Latvijas PSR Nopelniem bagātais kultūras darbinieks, Latvijas Miera aizstāvēšanas komitejas priekšsēdētājs, žurnāla «Karogs» galvenais redaktors

Dzejniekam Rihardam Rudzītim tiešām bija šīs acis. Viņš gribēja, lai mājas un dzimtene, lai pasaule un kosmoss būtu skaistuma apvītī un mīlestības sasildīti. To es uztveru, vēl zēns būdams, kad Dubuļos dzīvoju pie vecāsmātes un skrēju uz savu pirmo skolu, kur vēlāk bieži ciemojos. Un tur laimīgā kārtā atradu arī interesantas grāmatas. Viena no tām bija «Atzinēji un cīnītāji». Es būros rindkopās, nenieka vēl nesaprazdams, bet tomēr sirdī un prātā iekrita lieli vārdi: Rainis, Poruks, Čurjonis, Dante, Bairons, Sellijs, Rolāns... Es stāvēju kā pie vectēva bišu stropa, neredzēju, kā izskatās iekšā, bet dzirdēju un jutu: tur skan tīkamas skaņas.

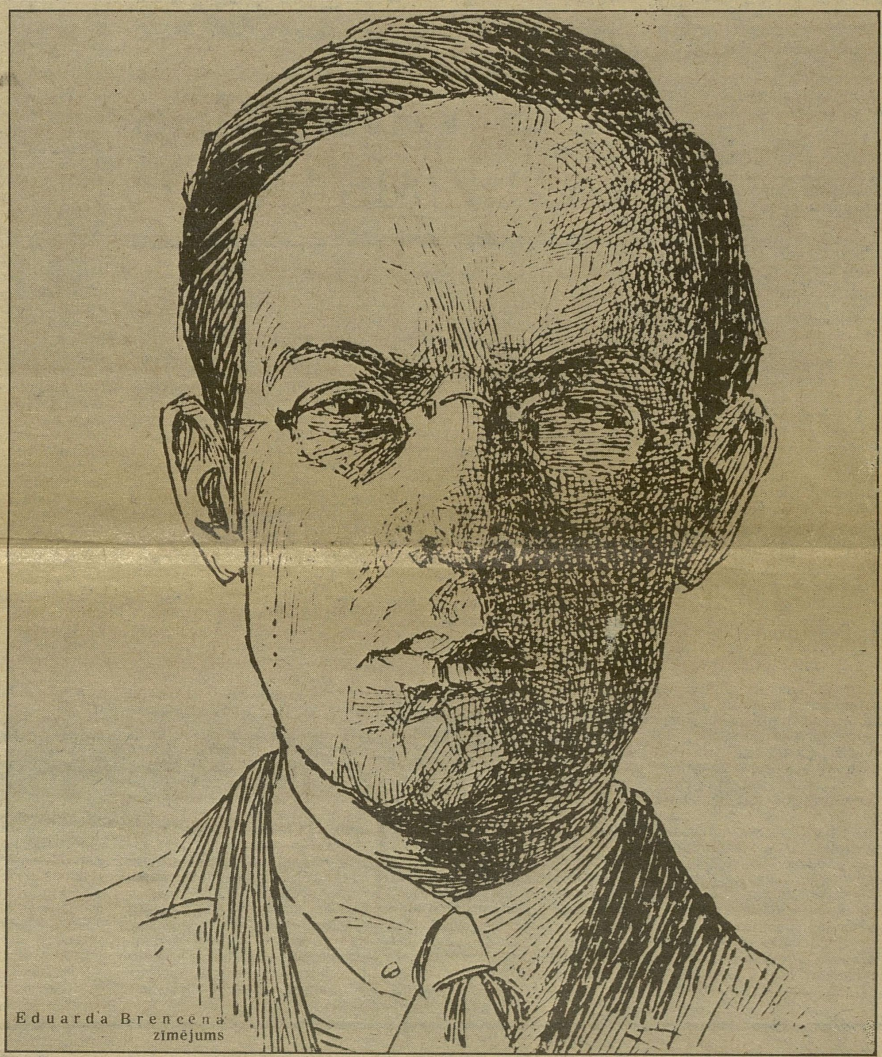
Krietni sprototāka bija otra grāmata «Svētceļotāja piezīmes». Man īpatniskā doma: «Bet kur tā var iepazīt dzimteni un savu tautu, kā tieši ar visu savu dvēseli un miesu pieskaroties viņai — ceļojot!» Es toreiz gara acīm pirmo reizi ieraudzīju, kāds ir Zilais kalns pēc lietus, cik brīnīšķīga rudens rītā atklājas Embūte — Induļa dzimtene, Kangaru kalnu galā jaunsaimeņi vēl mājai tikko vainagu lika, bet pats mitinājās kaut kā sasistā būdā, lopus sadzīvis zem kokiem aizzogumā. Es piekritu rakstniekam: «Grūta jaunsaimeņka cīņa par dieniško maizi.» So grūtumu es redzēju pats Dubuļū un Rāznas ezera krastos.

Ari par mūsu pusi varēja izlasīt šajā grāmatā. Es te nekā īpaša nesaskatīju, bet viņš, lūk, šīs grāmatas autors, savām acīm bija palūkojis uz Latgales pakalniem, birzīšiem, cilvēkiem. Es lasīju un brīnījos: «Mākoņu kalns, Rāznas jaunavīgo acu skūpstītājs, viņas mīlas dziesmu auklētājs! Nekur dvēsele nejutās tik liela kā šeit, viena ar bezgalību, tālēm. Dvēsele šeit atnāk kā vētra, aiziet kā klušums.»

1945. gada atvasarā es iepazīnos ar šo grāmatu autoru Rihardu Rudzīti. Viņš dzīvoja tepat Mežaparkā. Mēs staigājām pa Stokholmas ielu. Viegli krita lapas. Un tikpat zeltainas pāri priekšiem spīdēja zvaigznes. Tāds vientuļi viņš izskatījās, šis virs, kas deviņu gadu vecumā uzdrosinājis aizsūtīt vēstuli Tolstoļam, divdesmit trijos gados saņēma atbildi no Tagores, bija Nikolaja Rēriha draugs, pirms kara starptautiski pazīstamais miera un kultūras organizācijas vadītājs.

Šie tālas Mežaparka atvasaras vakari nāk atmiņā, atceroties dzejnieku un zinātnieku Rihardu Rudzīti, kuram 19. februārī apritētu 90. Un es atkal pārļausu bērnišās sastaptās grāmatas. Un atkal brīnos, un atkal atklāju kādu sen

DAIĻŪMA ACIS

Eduarda Brencēna zīmējums

aizmirstu skaistuma pasauli, kuras nākotnei tik bezgalīgi ticēja Rihards Rudzītis. Lūk, «Svētceļotāja piezīmes» lasu asus vārdus pret dabas postījumiem. Tur pretim nāk Indrānu tēvs un māca sargāt ošus. Cita vietā rakstnieks iesaka lasītājam tuvoties indietim, tā jāraugās uz dabu, kā dara viņš, «kam ir koki, ir dzīvnieki brāļi un tuvinieki...» Es sapņos atkal pakāpjos Saules kalnā un esmu vienis prāms tīs ar autoru: «Lejā tiešām kā grieķu arhipelāgā.»

Antoloģija «Grāmata par māti» radīta vēlāk — 1932. gadā. Jau levdava izteikta šī krājuma pamatatzīņa: ikvienas nākamās mātes viskvēlākām, visneskartākām alkām jābūt: kaut es dāļumu, kaut es gara varoni varētu dzemdet! Bet tad mātei pašai jātop cienīgai lielo brīnumu nest sevī.

Sis secinājums apgardo arī grāmatu «Dāļumu apzīņa pestītis» (1936). Daudzi nesaprata Rihardu Rudzīti, arī Andrejs Upīts ne, kas uzskatījās, ka viņa dzejas objekti līdinās kaut kur ēteriskos augstumos, zemei nepieskardamies un pat netuvodamies. Gluži otrādi — Rudzītis iestājas par to, ka «vajag dot tautai arī sociālo iespēju meklēt dāļumu un celt kultūru». Un vēl: «Vajag ienest dāļumu arī sociālās taisnības laukā, vajag saredzēt un labot pirmo lielāko neskaistumu — sociālo postu, kad alkas pēc zinības un mākslas uzliesmos cilvēcei ar nejaustu spēku.»

Dzejnieka aicinājums — katrā cilvēkā jau no agras bērnības vajag attīstīt «dāļuma acis».

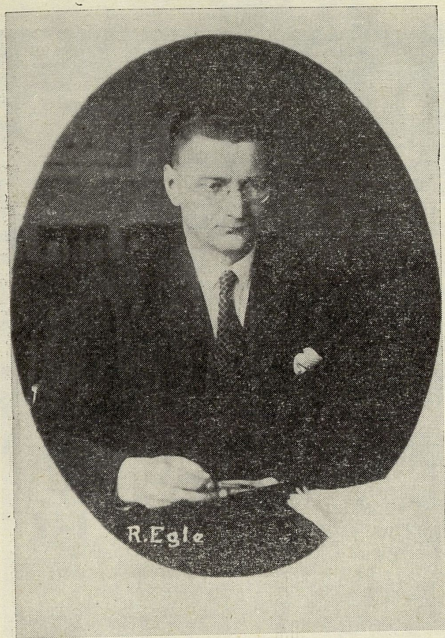
Rakstot par nākotnes skolu, Rihards Rudzītis ieteica

tajā sevišķu vietu ierādīt audzināšanai ar mākslu un dāļumu, saprotot daļo šī vārda visaptverošākajā nozīmē. Bērni jāattīsta ne tikai abstraktā domāšana, vairāk jācenšas nostiprināt «gara un sirds funkcijas».

Domu un sirds kultūra — lūk, Riharda Rudzīša pedagoģisko uzskatu sinteze: «Dāļumu disciplina ir patiesi brīnīšķīgākā dāļumu darzs, ko mēs varam ik dienas, ik mirkli kopt un audzēt.» Sajā ziņā liela ir sievietes misija. Māte izņem zobenu no kareivja un nāves spriedumu parakstošo spalvu no tiesneša rokas. Māte ir ne tikai dzīvības radītāja, bet ikkatras dzīvības sargātāja. Šo Zentas Mauriņas domu Rihards Rudzītis nolīcis blakus N. Rēriha un Tagores, Rolāna un Tolstoļa, Raiņa un Poruka atziniem.

Tikai 62 gadus Riharda Rudzīša dāļuma meklētājas acis lūkojās šīs zemes saulē. Viņš ticēja kultūras un mākslas dzīvi pārveidotājam spēkam, mūsu planētas nākotnes spožumam. Dāļums pārvērtis cilvēces sirdi. Šis karstās ilgas staro no viņa garīgā mantojuma — no dzejas, tulkojumiem, dienasgrāmatas, esejām, filozofiskiem rakstiem, monogrāfijām, ceļa piezīmēm, kas atstātas daudzās grāmatās, izkaistās presē, palikušas manuskriptos. Tur daudz zelta graudu, kas panemami šodienai un rītdienai, aizstāvot mīlestību un dzīvību, sargājot mieru, stiprinot tautu un zemu sadarbības centienus.

RIHARDAM RUDZĪTIM VELTĪTOS MATERIĀLUS PUBLICEJAM ARI 8.—9. LAPPUSE.

Rudolf Egle, 1929. g. aprīlis.

Cilvēks ar dveseli, atvērtu grāmatai — tāds visu mūžu bijis Karļa Egles jaunākais brālis Rudolfs Egle (1889—1947), kura simtgade 29. aprīli gandrīz sakrīt ar Latvijas Bibliotekāru biedrības atjaunošanas kongresu.

Tuvību grāmatai zēna gados un jaunībā rāda R. Egles arhivs Mišņa bibliotēka. Grāmata nāk līdzī dzimtajā Druvienā, Rīgā, Pēterpili un vēl citur. Jau pirms 1. pasaules kara R. Egle Anša Gulbja izdotajai «Universālajai bibliotēkai», ko rediģē Rainis, tulkojis 3 grāmatas (G. E. Leisingu, V. Haufu, P. Altenbergu). Sadarbība ar A. Gulbi turpinās gados divdesmit un pāraug draudzībā. Strādājot A. Gulbja izdotā «Jauno Pēterpils Avīzu» redakcijā, izdodot «Latvju Grāmatu». Rakstot par A. Gulbja dzīvi un darbu. Dodot šķirklus A. Gulbja izdotajai Konversācijas vārdnīcai par specifiskiem bibliotēku un grāmatniecības jautājumiem, piemēram, klasifikāciju.

Pirmā pasaules kara gados sākas arī sarakste ar novadnieku J. Mišņu, kura bibliotēkas likteņiem brāļi Egles vērgi sekojuši. Kadā vēstulē 1916. gadā R. Egle lūdz viņam atsūtīt G. Merķeļa teiktu «Vanems Iman-ta». «Grāmata man patlaban vajadzīga kā paša dzīvība», apgalvo jaunais maksimalists. Saglabājies J. Mišņa dāvātais daiļliteratūras, mākslas un zinātnes almanahs «Dzintars», kas R. Egles redakcijā iznāk Maskavā 1918. gadā. No 1918. līdz 1922. gadam R. Egle ir Krievijas ZA bibliotēkas Slāvu nodaļas vadītājs Pēterpilī. Arī Bibliogrāfiskā institūta padomes loceklis. Kādu laiku šī bibliotēka strādājās no armijas atvaļinātais K. Egle. Pēterpilī R. Egle apgūst jaunāko, kas rakstījis par bibliotēkām, bibliogrāfiju, grāmatniecību.

Tādēļ nav brīnums, ka pēc atgriešanās Latvijā 1922. gadā R. Egle kļūst par vienu no vadošajiem speciālistiem šīs nozares. Viņš ir Kultūras fonda bibliotēku ierīcības darba vadītājs. Bibliotēku padomes sekretārs, vēlāk arī priekšsēdētājs. Viens no Latvijas Bibliotekāru biedrības dibinātājiem, vadošajiem darbiniekiem.

Viņš palīdz sagatavot 1. Latvijas bibliotekāru kongresu 1923. gada augustā (18.—20.) un uzstājas tur ar diviem referātiem. Pirmais veltīts bibliotekāru profesionālajai izglītībai. Aplams ir uzskats, ka par bib-

liotekāru var strādāt jebkurš. Savs arods jāprot un jābūt arī ar personības iezīmēm. Arzemu universitātes ir pat īpašas katedras bibliogrāfijai un bibliotēku zinātnē. Latvijā jāizlīdzas ar kursiem, kas steidzami organizējami. R. Egle dod praktisku šādu kursu programmu.

Otrkārt, R. Egle runā par īpašu bibliotēku likuma nepieciešamību. Bibliotēkas strauji uzplaukst tāms valstīs, piemēram, Zviedrijā, Čehoslovākijā, kur šāds likums pieņemts. Nedrīkst bibliotēkas pakārtot kā kaut ko otršķirīgu citiem jautājumiem. Valsts kulturalas intereses prasa brīvas, materiāli un tiesiski nodrošinātas bibliotēkas. Bibliotēkas un to darbinieki jāgarantē pret visādām nejausībām, jānodrošina ar stabili budžetu. Lietderīgi, ka visas bibliotēkas

referē par bibliotēku tuvākajiem uzdevumiem Otrajā apspūskolas izglītības kongresā. Sevīši svarīga loma šim jomā lauku bibliotēkām. Latvijā ir senas grāmatniecības tradīcijas, bet pasaules karš cirtis dzīlus robus. Bibliotēku atjaunošana daudz ko darījis un dara Kultūras fonda.

Prāgā. Viņš strādā sekcijā, kur risina bibliotēku sadarbības jautājumus, informē par bibliotēku struktūru Latvijā. Prāgā ir skatāma arī latviešu grāmatu izstāde.

Kā Latvijas rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības priekšsēdētājs R. Egle 1929. gada, sa-

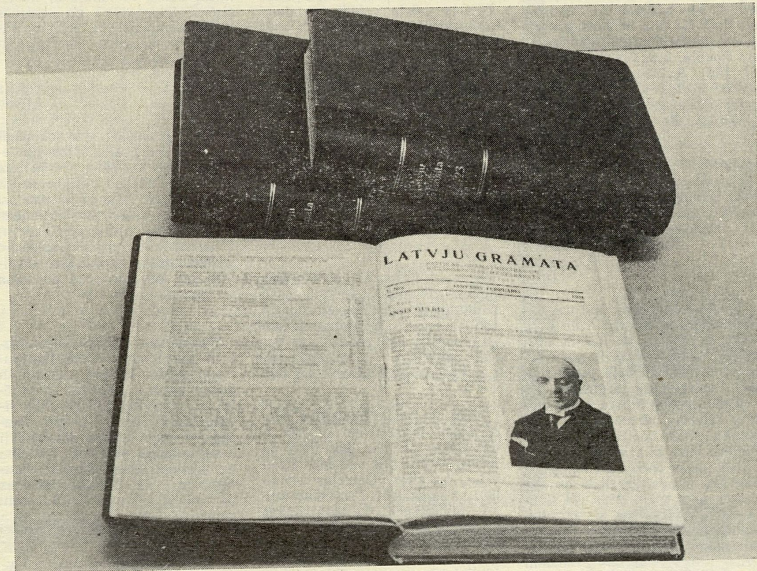
BIBLIOTĒKU DARBA VEICINĀTĀJS

Rosīgs R. Egle bijis arī 2. Latvijas bibliotekāru kongresā, kas notiek 1926. gada 21. un 22. augustā. Kongresu atklāj J. Mišņš. R. Egle kongresā ziņo par Bibliotēku padomes darbību. Vairākos praktiskos bibliotekāru darba jautājumos tā ņemusi principiālu nostādni. Otrais R. Egles referāts veltīts Kultūras fondam kā bibliotēku darba sek-

gaidot čehu žurnālistus Rīgā, saka: «Cieša mums ir apņems-nās, nelokāma tauta briesm grība paturēt reizē iegūto neatkāribu, aizstāvēt demokrātiskus pamatus sava likteņa veidošanai». 1928. gadā R. Egle žurnālā «Latvju Grāmata» Nr. 6 publicējis rakstu «Čehoslovākijas un Latvijas kulturalie sakari», kur izverte jau padarīto un vēl da-

«Bibliotekārs». Latvijas Bibliotekāru biedrības izdevums. Žurnāls iznāca no 1937.—1940. gadam, neregulāri. Redaktors G. Saursns.

Žurnāls «Latvju Grāmata». Iznāca 1922.—1923. g. reizi mēnesī, sākot ar 1924. g. — 6 numuri gada. Redaktors R. Egle, faktiskais redaktors K. Egle.

pāriet Izglītības ministrijas pārziņā, nevis paliek atsevišķu resoru rōkas. R. Egle arī palīdzējis iekārtot ekspozīciju, kur kongresa delegāti skatījusi tuvu pie 2000 latviešu grāmatu.

Tā paša gada oktobrī R. Egle

metājam. Pa visu Latviju jau izplatītas 566 tautas bibliotēkas (latrā 500—600 sejmū).

1926. gada jūnijā R. Egle kopu ar A. Pavāru parstāv Latviju Starptautiskajā bibliotekāru un grāmatu draugu kongresā

rāmo. Šāda sadarbība sevīši vajadzīga mazām tautām, kas tikai nesen sakušas savu atmo-

du. 1927. gadā maijā R. Egle piedalījies ar referātu «No autora līdz lasītājam» Latvijas grā-

matnieku kongresā. Bibliotekāru kursoš lasījis par teorētisko bibliogrāfiju. Vairākkārt viņš piedalījies «Grāmatu nedēļ» organizēšanā. Kopā ar Voldemāru Cauni un Teodoru Līventalu rodas iecere: sarakstīt bibliotekāru rokasgrāmatu.

Nepārvertējams ir kritikas, grāmatniecības un bibliogrāfijas mēnesraksts «Latvju Grāmata» (1922—1931), ko R. Egle veidojis un rediģējis kopā ar brāli Karli. Sākuma izdevēja ir Latviešu grāmatu tirgotāju un izdevēju biedrība, vēlāk pats R. Egle. Viņa spalvai te pieder daudz parakstītu un arī anonīmi hronikā publicētu rakstu. Atzīmesim plašos koncepciju rakstus «Autors, izdevējs, lasītājs» (1922, 2), «Bibliotēku likuma lieta» (1924, 3), «Kultūras fonda bibliotēkas» (1922, 4), «Jaundibināmas bibliotēkas uzskatāmas kā pirmais pamats plašam, pakāpeniski izveidojamam sabiedrisku bibliotēku tīklam», raksta R. Egle.

Kad 1931. gadā finansiālu grūtību un K. Egles slimības dēļ mēnesraksts pārstāj iznākt, redaktori, atvaidīdamies no lasītājiem rezūmē: dažas no žurnāla ierosmēm gruvušas atsaucību, piemēram, bibliogrāfiskā dokumentācija un atmiņu vākšana par rakstniekiem.

Par bibliotēkām un grāmatniecību R. Egle rakstījis arī citos izdevumos. Piemēnesim plašo problemraktu «Apvienotā bibliotēka», kas publicēts «Izglītības Ministrijas Mēnesrakstā» vairākos turpinājumos 1922. gadā. «Bibliotēkai jāceņšas nostādies aktīvas kulturali-sabiedriskās iestādes lomā», raksta R. Egle. To sekmetu labi izstrādāts kopkatalogs, uzziņu aparāts un grāmata apmaiņai.

R. Eglem nopelni Latvijas Bibliotēku padomes gadagrāmatas izdošana, kur publicēti daudzi ar bibliotēku darbu saistīti pārskati un dokumenti. Pirmajā laidienā (1926) ir R. Egles raksts «Kultūras fonda bibliotēkas», kur R. Egle runā par tautas bibliotēku izveidi kopš 1923. gada. To komplektēšana padomes snieguši rakstnieki, bibliotekāri, grāmatizdevēji, piemēram: Aspazija, K. Skalbe, R. Egle, J. Mišņš, A. Gulbis. Kopā ar T. Līventalu R. Egle arī sastādījis šo Kultūras fonda bibliotēku alfabētiski sistematisko katalogu. 2. laidienā (1932) ir R. Egles raksts «Tautas bibliotēku tīkla izveidošana». Izdevuma priekšvārdā R. Egle atzīst, ka viss, protams, nav sekmējies. Nav joprojām īpaša likuma, kas regulētu un nodrošinātu bibliotēku darbību. «Latvijas patstāvības sākumā strauji ievadīta kustība nav gājusi dziļumā». Pasaules saimnieciskās krīzes rezultātā vērojams arī garīgs apskums.

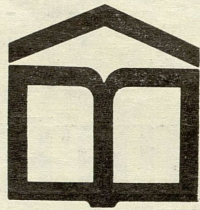
Latviešu grāmatniecību R. Egle, zināms, kuplīnājis arī ar savām grāmatām par J. Poruku un K. Skalbi. Ar pirmajiem zinātniski kartotajiem E. Veidenbauma «Rakstiem» (1926). Ar antoloģiju «Latvju lirika» (1934—1935). Ar citu literatūras tulkojumiem un kopojumiem (V. Sekspīrs, H. Heine, M. Lermontovs). Ar «Pasaules rakstniecības vēsturi» (1930—1934), kas rakstīta kopā ar A. Upti.

Izstādē, kas R. Eglem veltīta ZA FB Rokrakstu un reto grāmatu nodaļā, redzam kādu lielformāta attēlu, kur R. Egle redzams kopā ar izglītības ministru K. Straubergu un pārējiem Bibliotēku padomes locekļiem 1924. gadā: T. Līventalis, M. Stumbergs, E. Lejnīks, J. Mišņš, A. Kuršinskis, R. Egle, pirmajiem darba.

Gribētos nobeigt ar R. Egles domu, kas atrodama kādā viņa referāta konspektā: «Brīvība un patiesība ir bibliotēkas audzināšanas metode». Jo tikai tā bibliotēkas pilda savu galveno uzdevumu: saglabāt cilvēces gari-go mantojumu.

O. ZANDERS

ZA FB Rokrakstu un reto grāmatu nodaļas vadītājs

Lai pienācīgi novērtētu šajā sludinājumā piedāvāto atalgojumu, parādīju tā fotokopiju kādam Kultūras komitejas darbiniekam. Viņš zināja pastāstīt, ka bibliotekāriem nav paredzēta «atvieglināta ēdināšana». Rajonu centrālo bibliotēku vadošie speciālisti saņemot 120—140 rubļ. mēnesī, ciema bibliotekāru alga atkarā no darba stāža un izglītības svārstās no 80 līdz 125 rubļiem.

Runā, ka tuvākajos gados bibliotekāru algas palielināšoties caurmerā par 2,5% un ka nākotnē šo nodarbošanos varēšot atļauties tikai labi situēti cilvēki. Runā...

I. K.

SLUDINĀJUMS.
RESTORĀNAM „METROPOLE”
STEIDZĪGI VAJADZĪGAS:
TRAUKU MAZGĀTAJAS

VIDĒJĀ IZPELŅA: 150-170 RBL. MĒNESĪ. IR ATVIEGLINĀTA ĒDINĀŠANA, DARBS PĒC SLĪDOŠĀ GRAFIKA.
 GRIEZTIES PĒC ADRESES:
 PADOMJU BULV. 36/38. DIE RESTORĀNA ADMINISTRĀTORA. VAI ZVANĪT PA TELEFONU: 216021, 281712.

ОБЪЯВЛЕНИЕ.
РЕСТОРАНУ „МЕТРОПОЛЬ”
СРОЧНО ТРЕБУЮТСЯ:
МОЙЩИЦЫ ПОСУДЫ

СРЕДНЯЯ ЗАРАБОТНАЯ ПЛАТА 150-170 РУБЛ. В МЕСЯЦ. ИМЕЕТСЯ ЛЬГОТНОЕ ПИТАНИЕ. РАБОТА ПО СКОЛЬЗЯЩЕМУ ГРАФИКУ.
 ОБРАЩАТЬСЯ ПО АДРЕСУ:
 БУЛЬВАР ПАДОМНЮ 36/38 К АДМИНИСТРАТОРУ

NO VALSTS BIBLIOTĒKAS VECĀM SIENAS AVĪZĒM

Tā nu ir iznācis, ka visus peckāra gadus bibliotēku darbiniekiem nav sava preses izdevuma. Kā viens no avotiem, kur varam smelties ziņas par peckāra gadu Valsts bibliotēkas darbinieku ikdienu, rūpēm un cerībām, kā arī par gaisotni, kāda valdīja šajā iestādē minamas vecās sienas avīzes, kas bibliotēkā iznākusi jau no četrdesmito gadu sākuma. Daļa no tām ērtākas glabāšanas labad sagrieztas pa atsevišķiem rakstiem tagad atrodas bibliotēkas reto grāmatu un rokrakstu nodalā, īpaši Valsts bibliotēkas rokrakstu fondā (RX, A, Nr. 164). Rakstu autori daždos gadījumos nav zināmi, arī precīzi sienas avīžu numuri. Lasot šos materiālus, bieži nāca prātā kāda gudrinieka izteikums: «Mainās stilistika, būtība saglabājas». Bet spriediet paši!

1941. gads nes jaunus sociālistiska uzvaras. Sevišķi plašas perspektīvas paveras kultūras laukā... Ļoti svarīga nozīme izglītības veicināšanā un sociālistiskās kultūras izkopšanā ir bibliotēkam, kuram bijušā plutokrātiskā valdība nepieņēma nekādu vērību. Pat valsts bibliotēka Rīgā bija spiesta mitināties pussagrūvušās, pavisam nepiemērotās telpās.

Valsts bibliotēkai 1941. gadā sāks celt jaunu piemērotu ēku. Valsts bibliotēka pieaugs sevišķi ātri, jo tā dabūs Vissavienības obligāto eksemplāru un arī pašam Savienībā iznākošām grāmatām.

(Izv. no dienas preses) 1941.

Tā kā līdz šim LPSR presē vēl nav parādījies nevienš žurnāls par bibliotēku jautājumiem, tad Valsts bibliotēkai, kas atrodas visu zinātnisko un arī pārējo bibliotēku priekšgalā, par to nopietni jāpadomā, jo ir pats pēdējais brīdis.

Griežos ar šim rindīņam ne tikai pie visiem darba biedriem, bet galvenam kārtām pie Valsts

bibliotēkas vadības, kas savulcārt lai parūpējas par līdzekļiem un atļauju minētā žurnāla iznākšana, tāpat arī lai padoma par žurnāla vadību

Kult. kom. priekšsēde
P. Dzerve.
1941.

(— — —) Ja līdz šim nav bijis iespējams noorganizēt politisku semināru, tā jau ir liela kļūda, tad tomēr katrs pats varēja pašmācības ceļā piesavināties nepieciešamo izglītību.

Kad LK(b)P aktīva namā notika referāts, domāts mūsu izglītībai, tad no 56 bibliotēkas darbiniekiem bija ieradusies 5.

Tas pašas politiskās neizglītības dēļ mums jāvatrās no sekāres ar masām. Mēs vēl saprotam, kā aiz mūra aiz termina «zinātniskā bibliotēka», bet tas mūris jau šķobās, un ja tas sagrūts, tad visiem būs redzami tie iemesli, kāpēc viņš mums bija tik ērts un nepieciešams.

1941.

(— — —) Ārzemju valodu zināšana ir obligāta katram kul-

turālam cilvēkam mūsu zemē. Tāpēc sevišķi mūsu, t. i., Valsts bibliotēkas darbinieku, pienākums ir labi prast mūsu lielās Tēvijas valsts valodu, jo dzīvi kultūrāli sakari cieši saista mūs ar vareno krievu tautu, ikdienas saņemam grāmatas un laikrakstus krievu valodā no Vissavienības u. t. j. Krievu valodas zināšanas mums dara pieejamu arī pasaules literatūru. Biedri, krievu valodas neprateji, stāsmies tādēļ steidzīgi pie krievu valodas mācīšanās, bet krievu valodas prateji padziļināsim savas zināšanas, jo īstai mācībai nekad nav gala.

1941.

(— — —) Mūsu bibliotēkas darbinieki vēl nav spējuši apgūt padomju darba stilu. Darbinieki reti kad pārsniedz parastās darba normas, bet arī tie kas varētu pārsniegt — to nedara kādas pārprastas solidaritātes dēļ.

(— — —) Visā Padomju Savienībā rūpniecības strādniekiem ir vienādas darba normas, kas tiem jāievēro. Normas ir vienādas Krievijas, Latvijas, Gruzijas republiku strādniekiem. Turpretim mūsu bibliotēkas katalogizācijas darba normas ir par 50% zemākas nekā centrālām Pad. Savienības bibliotēkām. Vai Rīgas bibliotēkars nevar veikt to pašu ko viņa Maskavas kolēģis?

(— — —) Iestādes administrācijas un darbinieku savstarpējās attiecības padomju iestādē ir gluži citādas, salīdzinot ar kapitālistis-

ko uzņēmumu. Padomju iestādes darbinieki nāk ar saviem ierosinājumiem un priekšlikumiem darba racionālākā, lietderīgākā iekārtošana un ražības celšana, palīdz direkcijai ar savu darbu pieredzi un zināšanām.

Alfa
1948.

(— — —) Skolas, kas okupācijas laikā bija aizņemtas no ienaidnieka karaspēka, kuras bija ierīkotas dažādas noliktavas un taml, tagad visas atbrīvotas, apgādātas, strādā ar pilnu jauktu. Skolotāji apmierināti, ar entuziasmu veic savu darbu, jo viņiem visiem strādnieku kartiņas, jau sen piešķirta elektrība un malka.

Kamdēļ bibliotēkas darbinieks, kam par visiem šiem jautājumiem jādomā, jāpamierina šo dzīves skolu prasības, nevarētu būt «privilģēto stavokli» līdzīgi skolotājam? Vai gan taimdēļ, ka mūsu tautas komisarāti nevēl mums pienākošos vērību un pretimnākšanu apgādes jautājumos, ka orderu iestādes darbinieks uz mūsu sašutumu atsmida: «Nu, jūs neesat tāda iestāde, no kurienes varētu ko pretim gaidīt». Tas, bez šaubām, domāts humors, bet nu ir kļuvis jau ironija. Kadu paacilātību, darba prieku lai izjut bibliotēkas darbinieks pie šāda sevis novērtējuma?

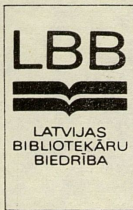
A. Smilga
1948.

(— — —) Arī mēs, kultūras frontes cinitāji — bibliotekāri nedrīkstam aizmirst, ka mūsu laiks ir cīņu laiks. Šinī ideoloģiskajā cīņā jo svarīga nozīme ir grāmatām. Vairāk kā jebkad mums jāzina, ka nav grāmatas, vispār, ka katra grāmata paūz zināmu ideju, tā vai citādi iespaido lasītāju. Padomju bibliotekārs sniedz lasītājam labāko grāmatu, padomju grāmatu, kas iet mums līdzī uz komunismu.

(— — —) Savs darbs mums tagad jānovērtē ne vien pēc parstrādātā daudzuma, bet vairāk kā jebkad — pēc labuma, kvalitātes. Piemēram, gala rezultātā izšķirošais ir nevis, cik grāmatu abonementa darbinieks izsniedz, bet kādas grāmatas viņš izsniedz. Padomju bibliotēku darba arvien lielāku nozīmi gūst ieteicamības princips. Tas tagad attiecināms ne vien uz bibliogrāfiskiem rādītājiem, bet arī uz katalogiem, kur marksisma-leninisma klasiku darbus mēs tagad cenšamies parādīt visās attiecīgās zinātņu nozarēs, izdalām Stajna premijas laureātu darbus ar īpašām starptarēm, izceļam sevišķi aktuālus dienas jautājumus utt. Katram lasītājam jānod tā grāmata, kas viņam nepieciešama, kas viņu audzina par istu komunisma cēlāju.

1950.

Sienas avīzes ieskatījies.
Ināra Klekere.

Bibliotekārs

1989. GADA 5. MAIJS I

BŪT NEAPMIERINĀTAM SOKRĀTĀM VAI APMIERINĀTAM MUĻĶIM?

Tā nu šodien saka, ka gan iekšējo, gan ārējo kaitējumu rezultātā mūsu bibliotekārs kļuvis sīkmanīgs, liekulīgs, iztāpīgs, piesardzīgs, bažīgs, bailīgs. Jā, vismaz 46% no mums, kā liecina Latvijas Valsts bibliotēkas sociālpsiholoģiskais pētījums, esam tieši tādi un citādi nevaram būt, jo jau vairāk nekā 40 gadus esam baidīti, kļūsināti, virzīti, vadīti un auzdināti domāt un darīt tā «ka nākas», dzīvot tā, kā grib funkcionāras augšas. Bailes un neizpratni mūsos sešsti ne vien traģiskie vēsturiskie notikumi — ne tikai tautu masveida represijas, bet arī grāmatu masveida iznīcināšana 40.—50. gados un vēlāk. Baidoties par savu dzīvību un drošību, kad katra patiesīga, saprātīga vārda izteikšana kļuva par vislielāko noziegumu, toreizējie kultūras vadītāji prasīja, pavēlēja, organizēja un vadīja grāmatu dedzināšanu un pīšanu. Arī Valsts bibliotēka dažas visu un par visiem labāk zināmas funkcio- nāres stāveja kļūt un modri vēroja. Iai kāds nepāņemtu, piemēram — Aleksandra Grīna romānu «Sarkanais jātnieks», kuram vajadzēja nokļūt pašizgāzēja kravas kastē. Valsts bibliotēkas vadība grāmatu iznīcināšanai pat iegādājās Voroneža ražotu monstru — grāmatu pīšanas mašīnu. Par laimi, tās kvalitāte bija nožēlojama — vārēja samalt tikai atsevišķas lapas, iesietas grāmatas tā «ņēma preti». Si mašina, starp citu, vēl joprojām ir VB bilancē. Šodien, mūsu- prāt, to vajadzētu izstādīt visu apkārti kā 20. gadsimta viduslaiku drūmu relikviju.

Lai gan mūsu vēsturiskā atmiņa tika nīdeta visiem spēkiem, jo — «cēls» mērķis attaisno jebkurus līdzekļus, tauta un arī bibliotekāri atceras, cik varenī dzelzceļa stacijas kurtuvē dega Aglonas klostera bibliotēkas vecie foliānti, gāja bojā vairāk nekā 50 000 grāmatu, rokrakstu, veku, retu, unikālu izdevumu.

Āgenskalna tirgus laudis un Rīgas pilsētas 2. bibliotēkas darbinieki, kā stāstīja šīs bibliotēkas nu jau miruši vadītāja Erika Priedniece, nav spējuši aizmirst, kā pavēlēja iznīcināt šīs bibliotēkas grāmatas, kas bija izdotas vācu valodā. Pie tam pati pavēlētāja ne zilbes neprata vāciski un nezināja latīņu rakstību!

Garīgo vērtību iznīcināšana turpinājās vēl 70.—80. gados. Solženicina grāmatas izņēma no bibliotēku plauktiem un iznīcināja 1974. gadā, Stepona Seiļa bibliotēku arī konfiscēja 1974. gadā. Vēlāk krājums nonāca VB, taču pats vācējs no šī trieciena nespēja atgūties.

Gāja laiki, mainījās tikumi. Viss grūva un gāzās, tikai inertā ideoloģija, kā redzams, dzīvoja un bieži vien darīja melno darbu, deformējot arī bibliotekāru psihi. Ko gan vārēja teikt un ko darīt bibliotekārs, kuram iznīcībai nolemtās grāmatas, burtiski, tika izrautas no rokām? Vārūt pašiem funkcionāriem tomēr radās saprātā dzirksts — visu tomēr nevajag iznīcināt, kaut ko tomēr vajadzētu saglabāt. Radās un īstenojās ideja par specefundu. Pateicoties šim slepenajam grāmatu krātuvēm un vēl slepenākām to iekšienē, kaut kas tomēr ir saglabājies.

Tomēr «slepenās» informācijas atdošana tautai (nē, ne jau tautai, bet zinātnisko bibliotēku

lasītājiem; jebkurš taču nevar kļūt par VB un FB lasītāju) notiek pārlieku lēni. Rodas parliecība, ka speckomisijas un citi birokrātiskie starpslāņi joprojām cenšas šo procesu novilcināt un, jaatziest, ne bez sekām. Bibliotekārs to nevar neredzēt. Un atkal viena sveicite viņa dvēselē taisās dzīst. Taču, cerēsīm, agri vai vēl spēfonda grāmatas ieraudzīs gaismu, bet šī procesa kavētāji kartējo reizi piedzīvos atkal kaunu, ko paši sev nolemusi.

Vai arī šodien nesagādā vilšanos bibliotekāram? Manuprāt, sagādā gan. Kaut vai tā pati bibliotēku fondu novilvēšana: visu un visiem vienādu un ne vien «no Kolkasraga vējiem sūriem līdz lešu malas debesīm», bet vēl tālāk — līdz pašai Vladivostokai. Tipisks piemērs — jaunās republikas apstākļos nepārbaudītas grāmatu klasifikācijas sistēmas, BBK ieviešana ar administratīvam piespiedu metodi. Neatradās neviena persona, kas Kultūras ministrijā, ne VB, kas būtu spējusi pretoties Maskavas neargumentētajam metodiskajam diktātam. Un, diemžēl, nespeļ vēl šodien. (Sociologi apgalvo, ka vismaz 40% bibliotekāru joprojām gaidot norādījumus no augšas). Bibliotēku vadības negri- bigi sasauktajā diskusijā par BBK ieviešanas jautājumiem tautas (masu) bibliotēku darbinieki pērnruuden pateica pārliecinotību ne. Bibliotekām it kā tika dota iespēja pašām izvēlēties klasifikācijas sistēmu. Taču pavēle par BBK ieviešanu vēl joprojām nav atcelta, metodiskie centri nav spējīgi jautājumu izlemt, bet BBK «ideoloģij» joprojām nespeļ atzīt savu kļūdu un laiks joprojām iet vecajās slīdēs...

Ko lai domā un dara ierindas bibliotekārs? Viņš ieraujas sevi un nesaka neko. Tā nu iznāk, ka tikai dažkārt un tikai 1% bibliotekāru runa, bet 99% gaida, kad kaut kas notiks. Darīt neviens nedara neko. Bet kliegt un vismaz skāļi pateikt vajadzētu, ka tie, kas tik loti profesio- nāli kļūdušies, nedrīkst vadīt bibliotēku darbu. Bet vada...

Vai turpmāk laiks vairs neies vecās slīdēs? Diemžēl jaunais bibliotēku darbu un bibliotēkzi- nātne vēl joprojām nav redzams. Vārūt tā pat vispār nav? Daudz kas labi izskatās tikai uz papīra, piemēram, Starpresoriskā bibliotēku padome, vienotā bibliotēku sistēma, centralizēto bibliotēku sistēmu iekšēja grāmatu apmaiņa, kompleksēšanas koordinācija. Reālais īstenības un ierēdņu izfantazētās iluzoriskās eiforijas nesaskaņa, vārdu un darbu nesakrītība vairo dualismu un izlikšanas bibliotekāraja sabiedrība.

Saka — kāds priekšnieks, tāds padotais. Lai- kam jau šodienas bibliotēku darba vadībai izde- vigāk redzēt snaudošu padoto, kas vienaldzīgi pievienojas visam, neapstīrd neko un nevelas neko.

Darba ceļā cilvēku pavada patiesība un meli. Vārūt pietiks melu, šaubu un neticības? Vārūt sāksīm ar patiesību par visām bibliotekāra darba jomām. Jo, bez patiesības nav arī ceri- bas.

A. MAULIŅA

LATVIJAS BIBLIOTEKĀRU BIEDRĪBAS (LBB) DARBĪBAS HRONIKA (1923—1940)

1. 1923. gada 29. aprīlis — LBB dibināšanas sapulce Izglītības ministrijā.
2. 1923. gada 18.—20. jūlijs — I Latvijas bibliotekāru kongress un grāmatu izstāde.
3. 1926. gada 28.—30. jūnijs — Starptautiskais bibliotekāru un bibliofīlu kongress Prāgā; kā LBB pārstāvji piedalās — A. Pavārs un R. Egle.
4. 1926. gada 21.—22. augusts — II Latvijas bibliotekāru kongress. Jūnijs — Dziesmu sveiklēm pieskaņota grāmatu izstāde.
5. 1927. gada marts—maijs — LBB organizētie bibliotekāru kursi.
6. 1927. gada 3.—4. aprīlis — Grāmatnieku kongress Rīgā, kuru organizē LBB, Latviešu grāmatizdevēju un tirgotāju biedrība, Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība u. c.
7. Kopš 1928. gada kandidātiem uz vakantām vietām Rīgas bibliotēkas nepieciešams LBB ieteikums.
8. 1929. gada 15.—30. jūnijs — Starptautiskās bibliotēku asociāciju un institūtu federācijas (IFLA) I kongress Ro- mā; piedalās arī 30 LBB dele- gāti. LBB kļūst par piln- tiesīgu IFLA locekli.
9. 1929.—1933. gads — LBB aktīva līdzdalība Brīvības pieminekļa komitejas darbā.
10. 1930. gada 12.—14. oktobris — I Baltijas bibliotekāru kongress (konference) Rīgā.
11. 1933. gads — LBB K. Baro- na tautas augstskola organi- zē lekciju kursu par biblio- tekāru darbu jautājumiem.
12. 1935. gada 5.—7. oktobris — LBB delegācijas piedalīšanās II Baltijas bibliotekāru kongresā Tallinā un Tartu.
13. 1937. gada marts — sāk iz- nākt žurnāls «Bibliotekārs» (līdz 1940. gadam izdoti 13 numuri).
14. 1938. gada 10.—12. jūnijs — LBB delegāti piedalās III Baltijas bibliotekāru kongre- sā Kauņā, Saules un Mari- ampolē (Kapsuka).
15. 1940. gada 28. jūnijs — LBB valdes maīņa. LBB pārveido- šana par arodbiedrību.
16. 1940. gada 28. novembris — Bibliotekāru arodbiedrības pievienošana Valsts iestāžu darbinieku arodbiedrībai.

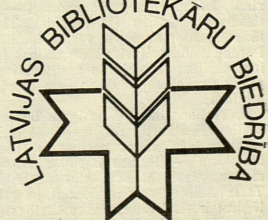
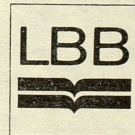
LBB PRIEKŠSEDETĀJI

1. Teodors Līventalis — 1923.—1928. g.
2. Voldemārs Caune — 1928.—1934. g.
3. Mārtiņš Stumbergs — 1934.—1940. g.
4. Artūrs Eglīte — 1940. g.

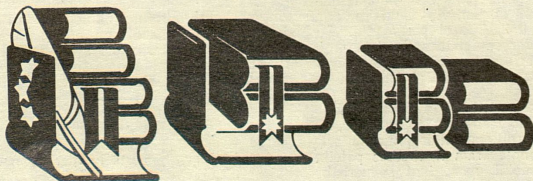
LBB goda priekšsēdis izcīlais latviešu bibliogrāfs un biblio- fils Jānis Misiņš.

LBB SEKCIJAS

1. Bibliogrāfijas (dib. 1926. g.) — vadītājs K. Egle.
2. Bibliotēku vēstures (dib. 1926. g.) — vadītājs T. Līventalis.
3. Bibliotēku tehnikas (dib. 1926. g.) — vad. V. Caune.
4. Bibliotekārs izglītības (dib. 1932. g.)
5. Tūrisma un ekskursiju (dib. 1935. g.) — vad. T. Dzediņš.
6. Sekcija sadarbībai ar radiofonu (darbojās īslaicīgi).

Gatavojoties kongresam, ini- ciatīvas grupa griezās pie vairā- kiem māksliniekiem ar lūgumu iz- veidot Bibliotekāru biedrības em- blēmu. Iesniegtos paraugus pub- licējam vērtējumam.
Autori: V. Lūse (1), H. Nei- manis (2), I. Krūss (3—6), V. Pirhs (7).

LATVIJAS BIBLIOTĒKAS SKAITĻOS

Latvijā darbojas 2851 dažādu sistēmu bibliotēkas. Kopējais grāmatu fonds — 81 miljons 807,8 tūkstoši eksemplāru. Bibliotēku darbinieku skaits — 5333. Lasītāju — 1 miljons 894 tūkstoši.

Valsts Kultūras komitejas sistēmā darbojas 1064 masu bibliotēkas.

Tajās glabājas 18.468,9 tūkstoši grāmatu.

107 Kultūras komitejas sistēmas masu bibliotēkām nepieciešams kapitālais remonts, 22 bibliotēkas ir avārijas stāvoklī.

Tikai 204 Kultūras komitejas sistēmas masu bibliotēkām ir lasītavas.

Vienas masu bibliotēkas finansēšanai (darbinieku algām, grāmatu iegādei, telpu uzturēšanai u. c.) valsts izlieto vidēji 6438 rbl. gadā.

1988. g. beigās ciemu bibliotēkās strādāja 827 bibliotekāri, to skaitā 16 (2%) ar augstāko bibliotekāro izglītību. Videjā bibliotekāra izglītība ir 215 darbiniekiem.

33% Kultūras komitejas masu bibliotēku darbinieku darba stāžs nepārsniedz 5 gadu, savukārt vairāk kā 20 gadus bibliotēkā nostrādājis katrs piektais darbinieks.

V. Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēkas grāmatu fonds 1988. gada sākumā bija 4.696 tūkstoši eksemplāru.

Vairumam ciema bibliotēku (437) grāmatu fonds sasniedz 5—10 tūkst. eksemplāru, 10—25 tūkst. grāmatu ir 345 ciema bibliotēkām.

1988. g. Latvijā bija 165 arod biedrību, 12 — kolhožu, 84 — citu resoru masu bibliotēku.

Latvijā ir 805 vispārīgizglītojošo skolu bibliotēkas. Tajās strādā 662 bibliotēku darbinieki. Skolu bibliotēkas glabājas 15.914,9 tūkstoši grāmatu. Lasītāju skaits — 329,7 tūkstoši.

1986. g. republikā bija 719 zinātniskās, zinātniski tehniskās un speciālās bibliotēkas.

Bibliotēku vēsturnieks Teodors Liventāls (1882.25.04. Ļaudonas pag. — 1956.27.03. Karaganda) ar ģimeni. T. Liventāls bija Latvijas Bibliotekāru biedrības priekšsēdētājs (1923—1928), Izglītības ministrijas Bibliotēku padomes priekšsēdētājs (1924—1929). Autors pirmajai bibliotekāru rokasgrāmatai «Kā nodibināt un iekārtot bibliotēku» (1913). Fotoreprodukcija no žurnāla «Atpūta» 1927. g., Nr. 151.

Arzemu psihologu pētījumu dati liecina, ka bibliotekāri pieder pie tām profesionālajām grupām, kuras visvairāk pakļautas tā saucamās «pārdeģšanas» (burnout) briesmām.* Tas saistīts ar nepieciešamību atrasties pastāvīgā kontaktā ar cilvēkiem, palīdzēt apmierināt viņu kultūras, izglītības un informatīvās vajadzības. Šāda rakstura darbs var sniegt sabiedrības atzinību un līdz ar to iekšēju gandarījumu. Taču nereti prasības, ko izvirza sabiedrība, bibliotekāri apmierināt nespēj. Tam ir gan subjektīvi, gan objektīvi iemesli (īpaši neapskaužama situācija ir arī jubilāres — Latvijas Valsts bibliotēkas — darbinieki, kuru rīcībā ir tikai 2/3 bibliotēkā glabājama fonda, nemaz nerunājot par pēdējo gadu desmitu kultūrpolitikas radīto informācijas mazpieejamības būmu).

Bieža un regulāra bibliotekāra bezspēcību apliecinājošo situāciju atkārtotās ārkārtīgas vai vēlāk var novest pie «pārdeģšanas». Lielākam riskam pakļauti tie bibliotekāri, kas savu profesiju tieši saista ar pienākumu palīdzēt līdz cilvēkiem, tie, kam izvēlētais arods ir visas viņu dzīves piepildījums un kas uzskatīja savas darba gaitas ar lielām cerībām un entuziasmu. Sastopoties ar reālo ikdienu, sajūsmām un entuziasmam šī skumjā procesa pirmajai fāzei, seko stagnācijas, frustrācijas un visbeidzot apātijas periodi.

Lai palīdzētu bibliotekāriem pārvarēt vai apiet šādu profesionālās darbības pāversienus un viņi psiholoģiski nesabrūktu atkārtotās spriedzes, amerikāņu pētniece Dž. Kaputo** izstrādājusi bibliotekāru personības pašsardzības sistēmu, ko var uzskatīt par zināmu bibliotekāru tiesību kodeksu. Tā pamatā Dž. Kaputo izvirza piecas vispārīvas pamattiesības:

- 1) tiesības uz cieņu,
- 2) tiesības just,
- 3) tiesības kļūdīties,
- 4) tiesības pateikt «nē»,
- 5) tiesības uzdot jautājumus.

Saskaņā ar šiem pamatprincipiem Dž. Kaputo deklarē bibliotekāra tiesības.

1. **Tiesības izprast, ko no tevis gaida bibliotēkas vadītāji.** Lai gan atsevišķiem bibliotēkas darbiniekiem (informatoriem, klasificētājiem u. c.) pienākumi gan drīz visur ir līdzīgi, katrā bibliotēkā tos var interpretēt atšķirīgi. Tāpēc bibliotekāram ir tiesības precīzi zināt, ko no viņa gaida vadītāji — direktors vai viņa tiesībs priekšnieks (ja tāds ir). Tieši šīs gaidas būs tā mērķa, ar kuru vērtēs bibliotekāra kompetenci. Parasti vadības izvirzītas prasības ir formulētas darba instrukcijās, taču, ja to nav, bibliotekāram ir tiesības prasīt paskaidrojumu un saņemt pilnīgas un precīzas atbildes.

2. **Tiesības būt līdztiesīgam bibliotēkas kolektīva loceklim.** Neatkarīgi no ienēmama amata katram bibliotekāram ir vienādas tiesības ar citiem bibliotēkas darbiniekiem — tiesības izteikt savu viedokli, mainīt uzskatus, aizstāvēt sevi, tikt uzklausi tam cienītam. Taču bibliotekāram ir jāatziņš, ka arī pārejēm viņa kolēģiem ir tieši tādas pašas tiesības.

3. **Tiesības ieteikt pārmaiņas.** Bibliotekāram ir tiesības apstrīdēt direktīvas un bibliotēkas darbību dažādos aspektos un kopumā, ja tai nepiekrīt. Taču, kamēr

viņš turpina strādāt konkrētajā bibliotēkā un nespēj panākt sev vēlamās izmaiņas, pastāvīgajai kārtībai jāpakļaujas.

4. **Tiesības uz saprātīgu darba slodzi.** Nereti bibliotekāram, pat jūtoties pārslogotam, tomēr šķiet, ka varētu uzņemties vēl kādu pienākumu, kuru darba instrukcija gan neparedz, bet viņš labprāt veiktu. Bibliotekāram ir tiesības izteikt vēlmes un priekšlikumus par savas slodzes pielīdzinājumu, pieprasīt uzdotu darbu veikšanai papildu štata vienības vai izmaiņas štatū

Arī bibliotekāram ir tiesības

strukturā. Kad administrācija ir savu viedokli par kādu jautājumu izteikusi, bibliotekāram ir tiesības vai nu piekrist vadības ieteiktajam risinājumam, vai nē (pēdējā gadījumā viņš iesniedz atļūgumu vai piedāvā vēl citus variantus).

5. **Tiesības pilnveidot bibliotēkas fondus.** Bibliotekāram ir tiesības piedalīties fondu veidošanā atbilstoši lasītāju vajadzībām. Viņa pienākums ir ņemt vērā lasītāju, citu bibliotēkas darbinieku, kā arī padomdevēju orgānu ieteikumus. Bibliotekāram ir tiesības aizstāvēt savas bibliotēkas fondus no ārēja spiediena ietekmes, kas parasti izpaužas kā bibliotēkā glabājamo dokumentu pakļaušana cenzūrai. Tajā pašā laikā viņa pienākums ir pietiekami pamatot fondu konkrēto saturu.

6. **Tiesības nezināt visu.** Ar katru gadu bibliotēkas kļūst arvien sarežģītākas sistēmas. Bibliotekāras izglītības speciālisti visizsmalcinātākajā veidā variē mācību programmas tā, lai sagatavotu savus absolventus visdažādākajiem darba uzdevumiem. Taču tāpat kā neviena atsevišķa bibliotēka vairs nevar viena pati pilnībā apmierināt savu lasītāju vajadzības, arī atsevišķs tās darbinieks nevar būt pilnīgi kompetents visās bibliotēkas darba jomās. Bibliotekāram ir tiesības izvēlēties, kurā no tām viņš centīsies saglabāt augstu kompetenci, t. i., būt eksperts tajā. Kopējais profesijas līmenis var saglabāties, ja izmantojot šādas tiesības bibliotekāri veido ciešas savstarpējas attiecības, kas ļauj viņu darbā elastīgi izmantot fondu prasmi un erudīciju.

7. **Tiesības atteikties lasītājiem.** Bibliotekāram ir tiesības atteikties lasītājiem informāciju, kas neatbilst bibliotēkas profilam vai ir pretrunā ar tās darba virzienu. Bibliotekāram ir tiesības pateikt «nē» un izteikt savu viedokli, nemeģinot savu rīcību atstātnot. Taču bibliotekāra pienākums ir sniegt atraidītajam lasītājam vēl kādu papildinformāciju. Piemēram, vienkārs

izteikums: «Si nav publiska bibliotēka, mēs iedzīvotājus neapkalpojam» ir pietiekams, lai lasītājs neaizvainots meklētu citus informācijas avotus.

8. **Tiesības prasīt papildu zinātnes par lasītāju pieprasījumiem un noteikt prioritāti to izpildei.** Lai apmierinātu visas lasītāju informatīvās vajadzības, bibliotekāram ir tiesības prasīt papildu zinātnes par šo vajadzību raksturu, apjomu un steidzāmību. Saskaņā ar iegūto informāciju bibliotekāram ir tiesības noteikt meklējamās informācijas prioritāti. Taču viņa pienākums ir noteikt to pamatoti un mainīti, ja viņam kļūst zināma vēl kāda informācija.

9. **Tiesības kļūdīties.** Bibliotekārs, kas spēj apmierināt ikvienu lasītāju pieprasījumu, bez kavēšanas sniedzot absolūti precīzu informāciju, ir bibliotekāro mācībspēšu pirmā kursa studentu fantāzijas auglis. Bibliotekāram ir tiesības ne vienmēr izdarīt visu gluži tā, kā to vēlētos lasītājs, un atzīties šajā «greķā» bez atbilstošas mēģinājumiem. Taču bibliotekāra pienākums šāda gadījumā ir piedāvāt lasītājiem citus informācijas ieguves avotus.

10. **Tiesības uz pašcietu.** Bibliotekāram jebkuros komunikatīvajos procesos ir tiesības saglabāt savu pašcietu saskarsmē ar kolēģiem, bibliotēkas vadību vai lasītājiem.

11. **Tiesības pieņemt lēmumus par bibliotēkas apmeklētāju informatīvajām vajadzībām.** Bibliotekāram ir tiesības izlemēt, tieši kādu avotu konkrētā gadījumā izmantot lasītāju pieprasījuma apmierināšanai un cik plašu un dziļu informāciju sniegt. Taču viņa pienākums ir šo lēmumu pieņemt, vispusīgi un pamatoti novērtējot lasītāju vajadzības (piem., vai par saslimšanu ar AIDS interesējas tikumības policijas pārstāvis vai farmakologs).

12. **Tiesības nesimpatizēt klientam.** Arī bibliotekārs ir cilvēks. Viņa pienākums nav izjust simpatijas pret ikvienu bibliotēkas apmeklētāju, ir tiesības arī izjust nepatiku, pie tam šim izjūtām nav nepieciešams «saprātīgs» pamatojums. Tomēr šāda negatīva attieksme nedrīkst nelabvēlīgi ietekmēt bibliotēkas darbu kopumā.

13. **Bibliotēkas vadītāju tiesības mainīt darba uzdevumus.** Direktoriem un vadošajiem speciālistiem, kuri darbiniekiem uzdod noteiktus uzdevumus, ir tiesības nepieciešamības gadījumā tos nomainīt vai atcelt. Taču pirms šādu pārmaiņu īstenošanas viņu pienākums ir izskaidrot to cēlonus, kā arī to, kā notiekošais ietekmēs konkrētu bibliotekāru turpmāko darbu.

14. **Bibliotēkas vadītāju tiesības dot novērtējumu.** Ja bibliotēkas direktoru un vadošo speciālistu dotais konkrētu bibliotekāru darbu novērtējums ir negatīvs, viņu pienākums ir noskaidrot cēlonus, kas ir neapmierinošas darba pamatā. Vienlaikus viņiem savos vērtējumos, jābūt objektīviem, atklātiem un godīgiem, jāpaskaidro darbiniekiem, kāpēc radušies attiecīgi secinājumi.

* Lai gan šī parādība ir pastāvējusi jau kopš cilvēces pirmsākumiem, terminu zinātniskajā literatūrā pirmo reizi ieviesa 1974. gadā psihoanalītiķis Herberts Freiderbergers.

** Caputo J. S. The assertive librarian. — Phoenix: Oryx. — 1984.

Ari manu tēvu Rihardu Rudzīti (1898—1960), kā daudzus latviešu zemnieku bērnus, agrī vīlka pie grāmatas. Sešu gadu vecs viņš iemācās lasīt, un līdz ar pirmajiem skolas gadiem 8—9 gadu vecumā aizsākas arī viņa grāmatu krājēja mīlestība. Pirmās grāmatas tiek pirktas par meža salašito un vasarniekiem pārdoto ogu un sēņu naudu. Velāk — atraujot grašus tā jau skopajai skolas maizei.

Te aiziet velāk vai visa viņa honorāru nauda, arī bibliotekāra aldiņas liela daļa. (Tēvs no 1920. gada līdz arestam 1948. gadā nostrādā Valsts bibliotēka.) Lai cik plašas būtu Valsts un Misiņa bibliotēkas, visa tevam nepieciešamā tur nebija. (Lielo pasaules firmu katalogi regulāri pienāca bibliotēkās.) Atceros viņa prieku, kad Vinē žurnālista brauciena laikā kādā antikvariātā viņš atrada ilgi meklētu grāmatu. (Starp citu, to nozaga kāds «kultūrs» lasītājs.) Bieži vien, saņemis grāmatu pa pastu, tēvs to priecīgi rādīja mums, bērniem. Mātei, protams, retāk, — viņa tikai nopūtās, lapot kuro reizi zekītes, atlaižot vili kleitīnai, kas izgāja visu «trepti» no vecākas līdz jaunākajai meitai.

Atceros, ka vēl mazai rotājoties uz grīdas dzeltenajā saules kvadrātā, man likās, ka visas sienas ziedēja. Es zināju, ka katrā grāmatā slepta sava brīnumaina pasaule. Grāmatas satikas tieši ar mūsu acīm, rociņām, jo tevām nebija naudas smalkajiem stiklotajiem skapjiem, — tie bija brūni beicēti plaukti no zemes līdz griestiem.

Te bija pirmo latviešu grāmatu plānās avižpapīra burtiņas, viens otrs vecs adā iesiets izdevums, Poruka, Brigaderis, K. Skalbe, Raiņa, Tagores kopoti raksti, latviešu daiļliteratūra, vairums ar autoru — dāvinātāju ierakstiem: A. Brigadere un P. Dale, Aspazija un Zenta Mauriņa, K. Skalbe, P. Ermanis, J. Sturabka, K. Egle un daudzi citi. Starp viņa paša darbiem vīzeja balti iesietās mātei dāvinātās grāmatas ar brīnišķīgiem ierakstiem, kas mātei bija kā daļa no viņas pašas. Dažādu tautu daiļliteratūra, daudz krievu valodā, L. Tolstojs, krievu dzeja. Tēpat Rērihu atstātītie darbi. Populārinātniska literatūra. Daudz jo daudz filozofijas: Senas Grieķijas, ko viņš ļoti mīlēja; Indija, Senā Ķīna, viduslaiki dažādās pasaules valodās. Tevs lasīja bet latviešu arī krievu, vācu, franču, angļu, senajās: grieķu, latīņu valodās, ka katrs caurnēra inteligēns cilvēks. Tevs mīlēja seno grieķu un renesanses mākslu, Rērihu un Curjoni; uz galdā vienmēr gulēja dažādu tautu mākslas albumi. Vairāki plaukti bija ar vārdnīcām, enciklopedijām, bez kurām viņš nevarēja iztikt. Bet visu, visu dārgākais viņam bija neliels grāmatkapis ar unikāliem grāmatām: visu tautu un laikmetu leģendas un vēsture par Grāla vai Balto Brālību.

GUNTA RUDZĪTE

DZEJNIEKA RIHARDA RUDZĪŠA BIBLIOTĒKA UN TĀS LIKTEŅI

Es vienmēr apbrīnoju, ka gandrīz ikvienā grāmatā bija atzīmes, protams, ar zīmuli, viegli, viegli svītrotumi malas, piezīmes, burtiņš «c» — tam, kas izrakstīti burtiņas. Biežāk lietu grāmatu beigās sīks indekss. Es apbrīnoju tevā darba beigās. Viņš lasīja tramvajā, vilcienā, agrī no rīta, velu vakarā, no darba pārnācis. Ikvienš sīkākais rakstiņš, recenzija «Latviju Grāmatā» un citur nesa pamatīgu, rūpīgi pārbaudītu faktu slodzi. Un uz visu viņš atsauca — uz dzeju un prozu, mūziku un teātri. Tēvu pazīst kā dzejnieku, kā filozofu, kā Rēriha biedrības vadītāju, bet ne mazāks viņa devums ir žurnālistikā un kritiķā.

1940. gadā bibliotēka papildinājās ar Ļeņina darbiem, PSRS ZA Vestim un citiem izdevumiem.

Varbūt tas bija Rērihu lūgums, — nepamest viņu dzimteni nelaimē, varbūt savas dzimtenes bals, bet liela vieta bija arī tevā «sirdsbērnam» — bibliotēkai, kuru, aizbraucot no Latvijas, nāktos zaudēt. Tā arī tēvs 1944. gadā neizbrauca līdz ar citu inteligenci. Ausekļa ielās dzeltenā blokmāja kļuva pavisam klusa. Pamestas jo pamestas bija arī Mežaparks, kurp mēs par celāmiem. Nēdaudzā intelligēncē: Lūķini, Kalni, Liepas, aktrise M. Riekstiņa u. c. turējās kopā. Tagad jau pievienojās arī krievu intelligēncē — ērgelnieks Kačalovs

ar kundzi u. c. Cetrdesmito gadu beigās te «atklājās» ne tikai «pretpadomju agitācija», bet arī «sazvērestība un padomju varas grausšana» (pie tam cilvēku — vairums rērihešu — vīdu, kas vēl joprojām akli tiecēja skaidrajai komunistiskajai vārdiem). Tevu arestēja 1948. gada aprīlī, māti gadu velāk, bet viņa bibliotēku, kuras grāmatu skaitu viņš pats kautrīgi vērtēja uz astoņiem tūkstošiem (droši vien tā bija lielāka), «likvidēja».

So to paņēma «kratišanās». Ko viņi meklēja, nezinu. Viens ļoti aktīvi meklēja... ierocus, bet nez kāpēc sabāzdam katābat tevā obligācijas. Otrs, godīgāks, atzinās, ka viņš tas «buržuju valodas» neprotot, kurās esot grāmatas tēva bibliotēka. Bet to vīdu varot būt kāda aizliegta. No sākuma grāmatas savsdiē bēnīns, kurus aizzīmogoja. Tad abrauca smagā mašīna (tur atradās jau maīsi — kā velāk atklājas, no M. Riekstiņas, pie kuras sausajā pagrabā glabājās daļa Rēriha biedrības izdevumu). Zīmogu atlaiza, grāmatas laida tieši pa kāpniem lejā, kur tas sabāza maīsošs Slokas papīra fabrikas strādnieki «pēc prokurora pavēles». Es izmisusi stājos priekšā, līdz vismaz pateikt, uz kuru bibliotēku grāmatas aiziet. Tevju beigās viens no viņiem uzskrīpāja ar zīmuli uz papīra: «aizliegta grāmatas uz Slokas papīra fabriku», iespieda roka un atbīdīja mani sānis.

Es ilgi domāju, ka tā ir kāda šausalīga atbēbiba, iznīcinošs sods tevam par viņa skaidrību, lepmumu, kamer sapratu, ka tā ir tikai nekulturnābās, mežonības izpausme. Ar tādu pašu baismu nežēlību tika likvidēti cilvēku tūkstoši, miljoni, ja to vīdu varēja būt kāds «nepareizs», citādi domājošs.

Tevs gan pēc atgriešanās sastādīja aptuvenu grāmatu sarakstu, staigāja pa dažādām instancēm, rakstīja pat uz Maskavu. Viņa saprāts nekādi nevarēja pieņemt, ka pasaules ūnikumu, kultūras visnīcējamāko sastāvdaļu, var ņemt un vienkārši pārmlat par izejvielu tualetes un ietināmajam papīram, ko visvairāk ražoja šī fabrika.

Man ne viens vien'piebiksta — ej, tu dabūsi tos trīs tūkstošus. Bet kas aprēķinās visa mūža krājumu, kas aprēķinās tos gadus, par kuriem saīsnājis tēva mūžs, kad viņš uzināja par bibliotēkas bojāeju?

Tiesa, nēdaudz grāmatu atgriezās — ar pelēku vai zīlu zīmuli ierakstis «R. R.» titullapas kreisajā pusē. Sīkas zīmūļa «skudriņas» lappuses, Atgriezās caīznāstās, dotās lasīt, aizkavējās. Tās lika pamatu jaunajai bibliotēkai, kuru katrs turēja par pienākumu papildināt kaut ar vienu tēvam vajadzīgu grāmatu. Paladies jums.

KĀ

Līdz karam bibliofila Kazimira Skeberas bibliotēka bija tūkstošiem grāmatu un vēl vairāk periodisko izdevumu lietuviešu, poļu, franču, vācu, angļu, itāļu, latīņu, grieķu, ivritā un citās valodās. Lielāko daļu veidoja mākslas albumi, grāmatas par vēsturi, tiesībām, filozofiju, filoloģiju un pedagoģiju, dažādas enciklopēdiska satura grāmatas, vārdnīcas. K. Skeberam bija arī īpaši vērtīgi rokraksti, unikāli foliantī, reti lituanistikas izdevumi, gleznas. Kolekcijas pamatā bija ziedojumi no lietuviešu muižnieku privātbibliotēkām. Savukārt citi izdevumi tika iegūti par paša līdzekļiem, krājot centu pie centa.

It kā nojausot vēstures vētras tuvošanos, K. Skebera uzdevināja savu krājumu Vitautā Dižā Kauņas universitātes bibliotēkai, bet visas gleznas — M. Curļona galerijai. Notāra apstiprināto dāvinājuma aktu un krājuma sistematisko katalogu viņš nodeva toreizējām bibliotēkas direktoram profesoram V. Biržiškam. Diemžēl, telpu trūkuma dēļ universitātes bibliotēka nespēja uzreiz dot pajumti K. Skeberas dārgumiem. Tāpat kā agrāk grāmatas glabājās bijušā īpašnieka namā Kauņā un viņa vecāku mājas Ukmērges apriņķa Gelvona pagasta Baguslavīšu draudzes «Jasiškos».

1946. gada rudeni K. Skeberas draugs Augustīns Saule, iegriezies «Jasiškos», neatrada ne grāmatas, ne to glabātāja. Pārsteigtajam viesim draugs sirmmātē Karolīna Skeberiene pastāstīja sekojošo: «Dēlu Kazimīru arestēja Kauņā un aizveda tur, kur saule nespīd. Otru dēlu — Staņislavu — arestēja šeit un arī aizveda uz tālo Krieviju. Trešā dēla Viktorā Krievijā, bet viņš pats pagaidām vēl dzīvo šeit miestā. Bet

viru, viņu tēvu, 76 gadus vecu sirmgalvi, pagājušā gada čēkisti nosita... Ja, nosita... Nositā tāpēc, ka viņš aizstāvēja Kazimīra grāmatas un savu māju... 6. oktobrī, pusdienas laikā, abrauca divi kravas automobili ar apbruņotiem kareivjiem. Vispirms mūs ar viru sadūnkāja, bet pēc tam sāka laupīt un iznīcināt visu mājas iedzīvi. Edamo paņēma līdz pēdējai drupatai. Atņēma apģērbu, galdautus, segas un pat visus audeklus. Pēc tam ar šautenju laidem sasita grāmatu skapjus, ņēma grāmatas, iznesa sētā, aiz mājas stūra meta kaudzē un... Mans Dievs, tās aizdedzināja!... Jūs ziniet, vecas grāmatas deg slikti, sevišķi biezie adas vāki negribēja degt. Tad šie necilvēki lamājās, ka to tikai krievi prot, un kapāja grāmatas ar cirvijiem, laistīja ar atnesto petroleju vai benzīnu, tad jau arī tās aizdegas... Ak Kungs, ja to redzētu Kazimīrs! Viņš taču, cītīkār pusbada būdams, vāca pa kripatai kā skudras, nesa, sargāja visu, lai... tagad šie antikristi tā dedzinātu, iznīcinātu... Abas mašīnas, ar saulaputo un mums, veciēšiem, atņemto pēdējo maizes gabalu, aizbrauca, bet citi devās meklēt šnabi. To izmantotams, tēvs izvilka mazāk apdegušās grāmatas no ugunsкура, noslēpa azotē, aiznesa uz upes krastu un tur, kraujā, noslēpa. Tā viņš gāja vairākas reizes... Driz atnāca citi, šķiet, ka agrāk es viņus nebiju redzējis, tirak gērbīti, ar uzpleciem — negāja pie ugunsкура, bet devas uz priekšnamu un bēniņiem... Pēkšņi no turienes caur bēniņu logu sāka bīrt grāmatu kaudzes. Biezākas krita kā akmens, bet plānākas lidinājās gaisā, gluži kā nelaimīgi putni... Bet es raudzījies to visu un raudāju... Es līdzu visu saglabāt vai aizvest kaut kur uz bibliotēku... Ce-

SADEGA

BIBLIOTĒKA

kisti sakiedza uz mani un atkal sadūnkāja. Kad no bēniņiem bija saviesta liela grāmatu kaudze, viņi atkal iekūra milzīgu ugunsкура, aplēja grāmatas ar benzīnu un atkal aizdedzināja, bet liesmu mēles laizīja, graizīja, iznīcināja, es nespēju to saprast... Jo tā taču — tautu dvēsele un doma. Jo liesmu apņēmti runā Platons, Aristotelis, Spinoza un Cicerons, Sekspīrs, Servantess un Miltons, Gēte, Sillers, Bairoņs un Maironijs, Viktors Igo, Vitmens, Džeks Londonis, Tolstojs, Dostojevskis. Seit taču diēnais Mikelandželo, flēvišķīgais Rafaels un brīnišķāis Rubens... Niče, Kants, Kāzdis un mūsu Vīnes Kudrīka... Vai tiešām tā tiks iznīcināts viss: cilvēki, ciemi, pilsētas, meži, zeme un viss, kas atrodas zem saules, — domāju, skatoties uz visu to caur asarām... Bet šie mežoni dziedāja kaut ko līdzīgu suņu rējam un dejojā ar degošo grāmatu ugunsкура... Tuvojās vakars un viņi visu pameta. Tad nezin

no kurienes parādījās tevs — Fēliks Skebera — piegāja pie ugunsкура, ar sētas deli izvilka no kaudzes grāmatas un, kaut arī apdegušās, savāca, aiznesa un noslēpa... Viņš ne jau pirmo reizi devās šādā gājienā, kad pēkšņi no Pašures upītes puses parādījās vairāki krievu čēkisti. Viņi tulīt sāka lamāt veco viru. Pēc tam draudēja, ka iznīcinās visu «nolādēto lietuvīško», «noslaucīs visu no zemes virsās», «Lietuvā nepalikis neviens lietuvietis». Viņi lamājās, draudēja, bet sirmgalvis stāvēja nekustīgi, nēdaudz atstatu no gruzdošā grāmatu ugunsкура, it kā tas viss uz viņu neatbēktos... Azotē paslēptās apdegušās grāmatas pārvērtā viņa taisno, slaido stāvu. Viņš izskatījās nedabīks un smiekļīgs. Grāmatas paduses un rokās darīja viņu līdzīgu mūrniekam ar ķieģelīem... Tad pie viņa, nevainīga un mierīga cilvēka, pielēca viens no čēkistiem, ieklēdzās sadistiskā falsetā: «Met zēmē grāmatas! Kādēļ paņēmit!

Un iesita ar automāta laidī pa galvu... Sirmgalvis grāmatas nenosvieda, pat nesalgājās no sitiena... Stāvēja kā stabs... Es pat izbrīnojos, cik viņš ir stiprs. Tad pielēca klāt arī pārējie, kas turpat atradās, un sāka sist viņu ar šautenju laidēm. Pārsteidzoši, bet viņš neizsargājās un grāmatas no rokām neizlaida... Viņš pat neieklēdzās... Tomēr viņu nogāza zemē un guļošam sita ar laidēm pa galvu, spēra, cenzdamies trāpīt pa krūtīm un vēderu. Bet arī tad viņš grāmatas nepameta... Es aizskreju uz Grīģišku ciemu saukt ļaudis palīgā, bet visi baidījās — nenāca... Kad atgriezoz, bēdes jau bija projām. Palikuši bija tikai upuri. Viņi paši, «kultūrtrēģeru darbu» izpildījuši, bija devušies prom... Sirmgalvis Fēliks Skebera guļēja pie gruzdošā grāmatu ugunsкура — mierīgs, gluži kā imedīzs. Tikai no deniņiem tecēja tieva asins strūklīna, izplūstot pa grumbaino seju... Grāmatas, kuras viņš turēja, tā arī palika viņa sastingušajos pirkstos... Atnāca kaimiņš Edvards Vaiškūns un palīdzēja viņu ienest mājā, kur viņš arī izdzīva...»

Universitātē nesāņēma arī Kauņā palikušās K. Skeberas bibliotēkas grāmatas. Tās, tāpat kā vairāk nekā 130 M. Curļona galerijai dāvatās gleznas, izlaupīja arī iznīcināja svešinieki.

D. KOLIS

No laikraksta «Согласие» 1989. g. 17. februāra numura tulkojis Viesturs Zanders

Latvijas Bibliotekāru biedrības atjaunošanas iniciatīvas grupas atskaite par darbu

JANVĀRIS—MARTS

Doma par Latvijas Bibliotekāru biedrības atjaunošanu brieda ne tik strauji un jau kādu laiciņu atpakaļ. Precīzāk — 1986. gada beigās. Bez noteiktiem mērķiem tapa vairāki iesaki LBB darbībā 20.—30. gados. Vairākkārt uzstājoties bibliotekāru auditorijās, pārunājot, stiprinājās pārliecība par biedrības atjaunošanas neatliekamību. Turklāt 1988. gada 8. jūnijā darbību atsāka Igaunijas Bibliotekāru biedrība, 1. decembrī ar šo pašu nolūku pirmo reizi kopā sanāca lietuviešu kolēģi. No Maskavas nāca vēstis par «centriskas» PSRS Bibliotekāru biedrību Asociācijas organizēšanu. Godīgi sakot, vēl aktīvāk lika sarosīties divainā monstra — kultūras darbinieku biedrības dibināšanas iniciatīva, kuras dokumentos cauri spraucās

tāds domāšanas veids, kas likās nepieņemams bibliotekāru sabiedrībai. Izšķiroša nozīme bija 30. novembra republikas CBS un zonālo zinātnisko biblioteku direktoru sanāksmei, kurā pēc attiecīgā lēmuma pieņemšanas, LBB atjaunošanas iniciatīvas grupai tika izvirzīti 7 pārstāvji — V. Anaparts (Saldus), A. Biedre (Ogre), A. Dzilnava (Bauska), E. Kleščinska (Daugavpils), L. Lupiķe (Gulbene). Viņiem pievienojās I. Briņķe un R. Brante no Ventspils un O. Liepiņš no Talsiem un rdzinieki A. Auziņa, A. Abele, A. Birkmane, A. Brempele, V. Brūvere, O. Dēngina, T. Karma, I. Klekere, I. Lecinska, S. Liniņa, I. Milgrāve, B. Papendika, A. Purīņš, S. Runce, B. Sporāne, V. Sķiņķe, J. Turlajs, J. Vekšina, A. Vilks, V. Zanders. Par LBB

atjaunošanas formu tika izraudzīta 3. Latvijas bibliotekāru kongresa sasaukšana.

Pirmo reizi iniciatīvas grupa pulcējās Latvijas Valsts bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu zinātniskās nodaļas telpās 19. janvārī. Dabiski, ka par pirmo lielāko uzdevumu kļuva Statūtu projekta sagatavošana. Nākošajā iniciatīvas grupas sēdē 2. martā projekts S. Liniņas vadībā visi dedzīgi tika apspriesti trīs stundas. Lai nodrošinātu Latvijas bibliotekāru 3. kongresu, tika izveidota orgkomiteja. Pateicoties ZA Fundamentālās bibliotēkas, Republikāniskās zinātniskās bibliotēkas, Valsts bibliotēkas, Daugavpils ZB un Gulbenes CBS vadībai tika atrisinātas dažas materiālās problēmas, jo LBB

kontā bija tikai viens honorārs (15 rb.). Pateicoties H. Auziņas rosībai, sagādāti vairāki emblemu varianti. Par vienu no galvenajiem uzdevumiem iniciatīvas grupa uzskatīja principiālu un domietilpīgu deklarāciju projektu sastādīšanu. V. Zanders rūpējās par bijušo LBB biedru apzināšanu un izstādi, kas atspoguļotu biedrības darbību pagātnē. I. Klekere veidoja šo specializdevumu. Veikts ziņnāms darbs LBB atjaunošanas idejas izplatīšanā. Bija patikami sajūti kolēģu atsaucību pēc raksta «Padomju Jaunatnē». Ipaši priecīgu pārsteigumu sagādāja tautietes Anglijā — I. Auziņas kundze un R. Teteres kundze, no kurām saņemtas siltas vēstules. Saņemta vēsts arī no ASV dzīvojošā A. Sprūdzakunga par iespējamo līdzdalību

kongresā. Ar preses palīdzību Kurzemes bibliotekārus rosīnājis V. Anaparts. Divi iniciatīvas grupas pārstāvji — L. Lupiķe un V. Zanders piedalījās Igaunijas Bibliotekāru biedrības kopasapulcē 27.—28. janvārī. 26. janvārī notika visu triju Baltijas republiku pārstāvju apspriede, kurā tika izrunāti jautājumi par attieksmi pret «centru», par tālāko kopdarbību un iespējamo 4. Baltijas bibliotekāru konferenci, orientējot 1990.—1991. gadā Rīgā. Iniciatīvas grupa cer, ka paveiktajā ieverotās visas Latvijas bibliotekāru intereses un ka līdz šim padarītais darbs ir zināms ieguldījums atjaunojamās LBB un tās Valdes sekmīgai darbībai.

A. VILKS

KO MĒSGAIDĀM NO ATJAUNOTĀS BIBLIOTEKĀRU BIEDRĪBAS

Vispirms, lai tā aizstāvētu bibliotekāru profesionālās intereses, lai palīdzētu celt bibliotekāra profesijas prestižu.

Bibliotekāram jābūt vispusīgi izglīotam cilvēkam, kurš spētu sniegt informāciju jebkuras profesijas pārstāvim viņa specialitātē un būtu interesants sarunu biedrs un padomdevējs vienkārsam lasītājam un bērnam. Tāpēc ceram, ka Bibliotekāru biedrība varētu kopā ar attiecīgu mācību iestāžu vadību pārskatīt mācību programmas P. Stučkas Latvijas Valsts universitātes Filoloģijas fakultātes biblioteku zinātnes un bibliogrāfijas nodaļā un Rīgas Kultūras darbinieku tehnikumā. Pedejā laikā ļoti liela uzmanība tiek veltīta nacionālās un pasaulē kultūras vēstures apgūšanai, bet šajos jautājumos minētās mācību iestādes sniedz visai nepilnīgas zināšanas.

Ar Bibliotekāru biedrības palīdzību arī ciema bibliotekāri cer rast iespēju apgūt darba pieredzi citās republikās. Sai ziņā viņi ir ļoti neapspēkautamā stāvoklī. Domājam, ka lietderīgi būtu organizēt starptrepublikāniskās bibliotekāru nometnes.

Lai celtu bibliotekāra profesijas prestižu, lai bibliotēkās neestrādātu gadījuma cilvēki, nepieciešams arī panākt, lai tajās būtu labi darba apstākļi, lai bibliotēkas būtu piemērotas, gaišas telpas, uz kuriem lasītājs naktu ar prieku un kaut uz brīdi varētu atslēgties no ikdienas rūpēm.

Lai bibliotekārs būtu sava darba entuziasts, jārada darbinieku materiāli ieinteresētība. Tas taču ir izsmieklis, ka bibliotekārs ar speciālo izglītību, materiāli atbildīga persona, saņem vienādu vai pat mazāku atalgojumu nekā apkopēja, kura nostrādā pāris stundas un pārējā laikā pieņemalviē citur. Ja pilsētās vēl ir iespējas bibliotekāram (protams, ne visiem) iegūt kādu papildpeļņu, tad ciema bibliotekāram pat tā ir liegta.

Ceram, ka ar mūsu profesionālās biedrības palīdzību būs iespējams biblioteku organizētajos pasākumos izaicināt rakstniekus, māksliniekus, publicistus, jo patlaban finansālo palīdzību atsevišķos gadījumos sniedz Grāmatu draugu biedrības, taču ne jau visām bibliotekām iespējams to izmantot.

Domājam, ka bibliotekāra profesionālo prestižu celtu arī mūsu profesijas svētki — Bibliotekāru diena.

Ventspils pilsētas Centrālās zinātniskās bibliotēkas darbinieku domas apkopēja Ilze Briņķe un Rainija Brante

Bibliotekāru biedrības atjaunošanu atzinīgi uzņēma arī ārzemēs dzīvojošie latviešu tautības biblioteku darbinieki. Šajā izdevumā publicējam Valsts bibliotēkas zinātniskajam sekretāram Aldim Ābelem adresētu Rūtas Teteres vēstuli no Anglijas.

27. februārī, 1989. g.

SVEICIENI NO ANĢĻU ZEMES!

Nupat izlasīju Padomju Jaunatnē par Latvijas Bibliotekāru biedrības atjaunošanu. Gribējas tūlīt Jums uzrakstīt un izteikt savu tiešām lielo prieku par to! Būšu Rīgā no 19.—28. aprīlim un gribētu ar Jums iepazīties.

Ko mēs, trimdā esošie, varētu Jums palīdzēt? Lūdzu, sakiet, rakstiet!

Mana kolēģe, bibliotekāre Inese Auziņa Smitha, esot Jums zvanijsi tūlīt pēc raksta izlasīšanas (nezin kādēļ 20. I. Nr. nokavējās, parasti mēs saņemam P. J. dažu dienu laikā). Viņa arī lūdzu Jūs sirsnīgi sveicināt — un mums abām žēl, ka nevarēsim būt klāt atjaunošanas sanāksmē. Nezinu, cik svešumā esošo latviešu bibliotekāru jau ar Jums stājusies kontakta. Mēs esam daudz — latviešu (ne «latviešu izcelsmes» tikai!). Te Londonā un tuvumā esam četras, kas katra strādā savā nozarē — un, dabīgi, mēs rūpējamies arī par latviešu bibliotekām, kad neesam aizņemtas maizes darbā. Es pati strādāju jau kādus 17 gadus kādā Londonas vidusskolas bibliotēkā. Sākotnēji izglītojos profesionāli Zviedrijā, pēdējos 30 gadus dzīvoju Londonā. Mana specialitāte ir tieši skolu un jaunatnes bibliotēkas, esmu mācījusies arī par mūzikas bibliotekām un strādājis pilsētas un universitāšu bibliotēkās, (kad vairāk nodarbojos ar bibliogrāfijas jautājumiem). Te, tāpat kā Amerikā, Kanādā, Austrālijā un Zviedrijā, bibliotekāru — profesionālo — prestižs ir samērā augsts, tā ir akadēmiska nodarbošanās, kas iegūstama ar vai nu vispirms I. akadēmisko grādu, un tad I. gadu specialstudijām, jeb 4 gadu studijām tieši bibliotēku jeb informācijas zinātnes nozarē. Vai Jūs vēlētos, lai es Jums aizvedu tieši kādu informāciju par Anglijas bibliotekām? Kaut ko par mūsu «Library Association»? (Tieši par informācijas zinātni Inese A.-S. [Auziņa Smitha — red.] var vairāk Jums palīdzēt, jo viņa strādā kā Universitātes lektore). Tiešām būtu brīnīgi, ja mēs varētu sadarboties, ja mēs varētu Jums arī kautkādi palīdzēt!

Ar sirsnīgiem sveicieniem
Rūta Tetera

P. S. Nosūtītu atsevišķi kādas fotokopijas. Labprāt iepazītos ar kādām Rīgas skolu bibliotekām, ja tas būtu iespējams.

4 x 4

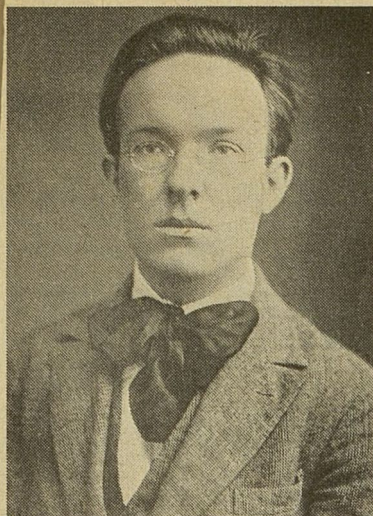
1 Aizvadītais bija Latvijas grāmatas 400. gads. Tas bija arī pirmās pašu latviešu nodibinātās grāmatu krātuves — Edoles bibliotēkas 140. gads. Pirms dažiem gadiem svinējām Misiņa bibliotēkas simtgadi, bet šogad septiņdesmitgadi atzīmē mūsu Valsts bibliotēka. Lūk, četri fakti. Vai ar tiem vien jau nepietiek, lai sacītu, ka mums ir sava grāmatu darba vēsture, savas grāmatu darba tradīcijas?

2 Mūža man iznācis pabūt dažā labā bibliotēkā. Bet no visām tām īpaši gribu pieminēt četras. Grāmatu skapi Aknīstes pamatskola 30. gados, Misiņa bibliotēku, kur reizēm izveģējos gimnazista un studenta gados. Cieceres (vēlāk Saldus 3.) skolas grāmatu krātuvi, kurā pats turpat divdesmit gadu nostrādāju par bibliotekāru. Un Saldus rajona bibliotēku, kuru Nora un Valdis Anaparti un viņu vadītais kolektīvs padarījis par tiešām nozīmīgu kultūras iestādījumu tai novadā, kas atrodas starp Skrundu un Zemgali. No abām pirmajām bibliotekām man prātā izturīgie grāmatu iesejumi un saudzīgie lasītāji. Mūsdienās tādu iesejumu un tādu lasītāju nav vairs daudz, tāpēc grāmatu mūži sarāvušies īsi.

3 Latviešu bibliotēku vēsture balstās uz četriem sturakmeņiem. Viens — Krišjānis Valdemārs, kas pirmās ķēras pie latviešiem veidēja grāmatu darbu. Otrs — Jānis Kriškāns, kas nepieļūdamas pūlējās, lai Latvijā rastos aizvien vairāk un vairāk tautas bibliotēku. Trešais un ceturtais — Jānis Misiņš un Kārlis Egls, kuru vardi un nopelni grāmatu darbā nav īpaši jāatgādina. Manu vecāku ģimenē lielā cieņā bija pirmā vārds (vienu delu viņi nosauca par Krišjāni, otru par Valdemāru). Kriškāns bija manas mātes krusttēvs. Misiņš es vēl kā šodien redzu noliekušos pār grāmatu grēdu. Savukārt Kārlis Egls esmu drīkstējis saukt par savu draugu. Šādos apstākļos (kur ar katru no četriem dižgrāmatniekiem iznākusi šāda vai tāda saskare) cik nes neatlika — arī man vajadzēja kļūt par grāmatnieku.

4 Atjaunojoties Latvijas Bibliotekāru biedrībai, gribu tai novēlēt četras paveicamas lietas. Pirmā — atjaunot mūsu bibliotēkas un bibliogrāfijas nepelnīti atņemto decimālo klasifikāciju. Otrā — atgriezties pie vienkārsās, normālas, nesaraibinātās bibliogrāfijas tradīcijām. Trešā — panākt, lai — pēc Nacionālā teātra un Nacionālās operas parauga — V. Lača Latvijas PSR Valsts bibliotēka iegūtu īsu, skaidru un godājāmu nosaukumu: Latvijas Nacionālā bibliotēka. Un ceturtā lieta — no jauna izkarot Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Fundamentālās bibliotēkas J. Misiņa nodaļas suverenitāti, lai tā atkal kļūst par Jāņa Misiņa bibliotēku.

VALDEMĀRS ANCITIS

Jura Krieviņa fotoreprodukcija

RIHARDS RUDZĪTIS

Rihards Rudzītis (1890.—1960.) ir dzejnieks, tulkotājs, Rēriha kultūras sakaru biedrības vadītājs, Austrumu kultūras pētnieks un popularizētājs Latvijā. Viņa dzejoļi, raksti un recenzijas presē parādās divdesmitajos un trīsdesmitajos gados. Pirmais dzejoļu krājums «Cilvēka dziesmas» iznāk 1922. gadā, otrais — «Daiļajai dvēselei» — 1933. gadā. Tulkojis sengrieķu dzeju (krājums «Bišu melodijas»), Tagores dzeju, drāmas un filozofiskos darbus, sarakstījis monogrāfiju «Nikolajs Rērihs — kultūras ceļvedis», publicējis apcerējumus par Raini, Poruku, Čurjoni, Danti, Baironu, Selliju, Rōlānu.

1948. gadā R. Rudzītis tiek arestēts, tiesāts un izsūtīts uz Komi APSR. Pēc rehabilitācijas atgriežas Latvijā un turpina literāro darbību, kaut gan tai tiek likti dažādi šķēršļi. Viņa literārā un sabiedriskā darbība izaugusi no humanisma idejām, ticības cilvēka gara un dvēseles lielumam, cilvēka vienotībai ar dabu un Visumu.

Anda Līce

Atradu dvēseli

Atradu dvēseli,
Nejausti daiļu,
Vakara tumsā
Klistot starp zvaigznēm.
Aizmirsu zvaigznes,
Aizmirsu zemi,
Visur tik šķītu
Dvēseli daiļo.

Atradu dvēseli
Dvēselei savai...

Tagad mēs abi
Lidzīgi saulēm
Starojam visā,
Zvaigznēs un zemē,
Zaigojam ziedos,
Zaigojam zālēs,
Kokos un kalnos,
Strautos un klajos,
Mirdzam uz visu,
Uzsmaidām visam,
Aptveram visu
Ar prieku un mīlu.

Draugs

Šīs pasaules skumjas tik lielas,
Vai spētu tās panest viens pats,
Ja nedegtu līdzās man ielās
Kā sargeņģel's draudzīgs tavš skats.

Mēs dalāmies atziņas sāpēs,
Ir rīciens mums brālīgi lauzts,
Tā, pagurstot vientuļās kāpēs,
Gars netop vēl grūtāki šausts.

Kad degu, tu sēdi pret vēju,
Lai nedzistu drebošā dakts,
Tā karstāki ciniēties spēju,
Kaut nebeidzama vēl nakts.

Ai dvēsele dievišķā tava,
Es svētīts, ka man ir tāds draugs!
Es jūtu, no nīcības skavas
Mans gars aizvien brīvāks nu augs.

Es vēl aiz mūžības

Es vēl aiz mūžības pēc Tevis ilgošos,
Mans mīlais, baltais draugs,
Sirds kvēlā, gurstot pārvērtību putekļos,
Vēl svēto vārdu sauks.

Daiļajai dvēselei

Ai dvēsele daiļā, mans draugs, mans prieks,
Nāc līdz, kur vīzot sauc kalnos sniegs,
Nāc, iesim uz krāšņāko nākotni
Pa mīlas un daiļuma varviņšni
Uz augšu, uz zvaigžņotām tālēm.

Viss pasaules skaistums nāks tad mums līdz,
Ir svētdziņā nakts, ir dievišķais rīts,
Un jūras un klajumi paklāsies
Zem kājām mums, un pats dzīvības Dievs
Mūs svētīs no nejaustā gālēm.

Un pasaulē plašā un varenā
Viss noreibš tad dvēseles dziļumā,
Tik ticēsim sev, tik ticēsim vien
Mēs saulei un cilvēka mīlai aizvien,
Un zemei, un ziediem, un zālēm.

Apskaidrotas vārsmas

Es biju akmens pelēkais,
Ko slepen' gars Tavš skāra,
Nū neizjaustā dzīvībā
Dreb manī dvēsele vāra.

Es biju tuksnesis — kur smaids
Tavš brīdi rotaļājās,
Nu oāzes un avoti
Pār mani ņirb un klājas.

Es biju zvaigzne krītoša,
Ko skats Tavš sagūstīja,
Nu ritu viņa spožumā
Kā sfēru harmonijā.

Es biju nakts, ko norāvi
No tumšās pasaul's sejas,
Nu es kā saule bezgala
Pār visu mirdzā lejos.

Un tomēr Tava mīla visubrīnīšķā
Ir pišļos mani skaus,
Līdz saules dzīvībai es atkal modišos
Uz mūžu mūžiem Tavš.

— — — Un beidzot Tu atkal pie manis.
Tavas mīlās, skaidrās acis runā uz mani.
Tava dvēsele lido man pretim. Es biju vairāk
kā bērns, kad saņēmu Tavu vēstuli. Es gri-
bēju raudāt skumjās, priekā. Es izskreju
ārā, aizdedzināju nakti ar savu milu. Es vē-
lējos mirt. Jo tik skaists viss bija ap mani.
Un viss bija piepildīts ar Tavu mīlestību.

Tu vaicā man, kas ir mīlestība. Vai
mums, zemes cilvēkiem, vispār iespējams
mīlēt vārda istāka nozīmē? Un tomēr viens,
kas neapšaubāmi atrodas mīlestības pamat-
os. Ista mīlestība ir tur, kur divi cilvēki ne
vien mīl, bet arī patiesi, dziļi, svēti viens
otru ciena. Ierauga, kaut arī šaurākā apjo-
mā, viens otrā sava ideāla kontūras. Tie,
kas isti mīl, tie raugās uz augšu, un mīlošie
viens otram ir kalnu gāles, un mīlošie viens
otram ir zvaigznes un saule, un debess. Bet,
kad kalnu virsotnes apsedz nakts un mīlo-
šie ierauga trūkumus un kļūdas viens otrā,
viņi tomēr jūt savā dvēselē, ka nakts tikai
ilūzija, kura jāizdzēs saprātei mīlas sau-
lei. Sirdsmīlais mans draugs! Kā gan Tu
kādreiz iespēji šaubīties par to, ka es Tevi
cienu, ka ne vien Tevi mīlu, bet cīnu Tevi
par visām sievietēm vairāk. Ka Tevi mīlu un
tai laikā skūpstu putekļus no Tavām kājām.
Es Tevi ne vien mīlu, bet arī galvu no-
ļiecu...

Mana visulabā! Tev bija jābūt manai mā-
muliņai, un man tādām maziņām, niecīgām.
Un es bezgala laimīgs būtu, ja Tavas rokas
mani aijātu un Tavas acis mani glāstītu, un
Tavas lūpas un Tavi vaigi, un Tavi mati
mani skūpstītu. Es daudzreiz domājis, un
tas ir tiesa, ka istai mīlestībai jābūt kā mātes
mīlestībai pret bērnu.

Es Tavā tuvumā izjūtu to, kam es agrāk
nedrīkstēju ticēt: cik milas daba var būt
skaidra, šķīsta, svēta; ka cilvēka būtne ir
ista svētnīca, ne vien garīgi, bet arī fiziski,
kad ista mīlestība viņu piepilda.

Man uznāca tādas pēkšņas ilgas izraudā-
ties Tavās rokās, skūpstīt tās, lai viņas ma-
ni svētī, apstaro. Tu esi tik laba, tik gaiša, jo
Tu esi mans mīlais bērns, mana māmuļiņa,
draudzīnš mans mūžu mūžam. Kaut Tu
zinātu, kādas ilgas mani tagad atdzimst
sākt visu sevi no jauna, no niecīga bērna, lai
ar skaidru apziņu visu sevi izveidotu Tev,
Tavai mīlestībai. Un ja pašam būtu par vēlu,
es gribētu visu sevi atdot nākamām audzēm,
lai kaut viņas izaugtu skaidras lielajai mīlas
stundai.

VĀRDI

Viņi ir auguši liela pieticībā. Artūrs vienpadsmit skolas gados piedzīvojis tikai divus sev pirktus uzvalkus — allaž nācas līdz galam nodzīt Arvīda iesaldītos.

— Mūsu mājās našķi un karumi bija liels retums. Nekad bērni tolaik savas rokās nav turējuši katrs savu apelsīnu. Tikai kristīgi sadalītas daiviņas no vienīga, ko dažkārt uz svētkiem atļāvos nopirkt. Arī tad viņi no sava mazumiņa atlicināja man. Kad to visu tagad atceros, domāju — cik gan skumju un nabadzīgu bērniņu es viņiem uzdavināju, neprazdama labāk iekārtoties.

Taču mātes pašpārmējumus Artūrs atvaira labsirdīga zobgalība:

— Ja būtu bijusi viegla bērnība, varbūt nekas no manis neiznāktu. Kad pagalmā kaimiņi teica: «No tiem Irbju puikām izaugs hulīgani!», apvainojuma asaru noraušot, pie sevis cūksteju: «Jūs par mani vel dzirdēsiet!»

Pirmo zverestu Artūrs sev klusībā deva septiņu gadu vecuma, kopā ar vecākiem tiltu pārejot.

— Stāvēšu kā Vasiļonoks un spēlešu «Dinamo»!

Pēc četrpadsmit gadiem, šopavasār, maija nogalē, kad Rīgas Sporta pili sumināja

mūsu sudraba hokejistus, Artūrs teica:

— Puse no šīs medaļas pienākas Mihailam Vasiļonokam.

Artūra māte savu paldies tovarak līdz ar rozi pasniedza Artūra pirmajam trenerim Andrim Siliņam. Par dela balstīšanu dzīve. Vēl vienu rozi — klases audzinātājam 55. hokeja novirziena vidusskola Dzidrai Miķelsonei. Par stingrību un mīlestību. Artūrs skolu beidza bez trijniekiem un ka spēlādams iestājās Fizikulturā institūtā.

Malda godīgi atzīst savu bijušā vira, Artūra tēva, līdzdzīvošanu šajā dela ceļā. Un Artūra vecmāmiņa no teva puses ir ka labais gariņš ar mūžīgo piragu sainīti hokeja vartu otrā pusē.

Senāk Artūrs savai mātei nemaz neļāva iet uz spēlēm. Zinot, ka viņa ir tribīnēs, dēls vienmer nervozeja un bija sasaistīts. Tagad tas ir pāri, tikai spēlēs laikā viņš uz mātes pusi neskatās, baidās kļūdoties.

Malda ļoti tic savam delam. Ticeja jau tolaik, kad Artūra pirmos panākumus sporta lietpratēji pierakstīja vienkāršai veiksmei, nevis sūra un apnicīga ikdiena izstrādātai meistarībai.

Jā, Artūrs mak vartus sargāt. Veikli iztaisa skaistu špagatū (neesot mācījies, viņam vienkārši iznākot), tver ripu un pie spēle biedriem istā kanādiešu stila.

Aizvadītāja čempionāta, kad Artūrs «Dinamo» komandā bija pirmoreiz īsts vartsargs, viņš četras spēles nosargāja «sausus» vartus. To visai reti spej pat aug-

stas klases vartsargi. Artūra vārds pasaule pirmo reizi noskaneja pirms trīs gadiem čempionātā Francijā, kad viņu, PSRS jauniešu izlases vartsargu, astoņu valstu konkurencē atzina par labāko.

Maldai arvien biežāk un biežāk nākas Artūru izvadīt ceļā. Sākumā dela stāsti par talām zemem mātei šķita ka brīnums. Un arī Artūram pašam likās neticami: vai tiešām tas esmu es, kurš redzējis Zviedriju, Somiju, Rietumvaciju, Franciju, Čehoslovākiju, peldējies Biskajas jūras līcī?

Rīgas Sporta pili, sezonu beidzot, izsole piedāvāja Artūra Irbes hokeja nūju. Kāds līdzjūtējs to ieguva savā īpašumā par 63 rubļiem. Vēlāk no Artūra mātes uzzināju, ka dēls šo naudu iemaksājis Kultūras fonda, sacīdams:

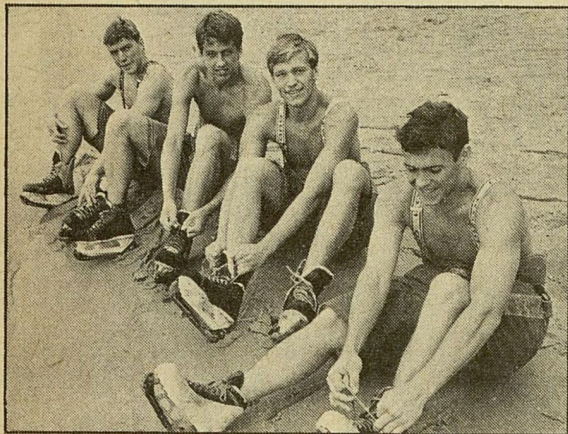
— Es taču pats to nūju nepirku, kā lai tos rubļus tēretu...

Tovakar, ik reizi pieminot Artūra Irbes vardu, zale nošalca ovācijās. Atzinība uzbangoja arī pēc Artūra uzticības solījuma «Dinamo» un Rīgai.

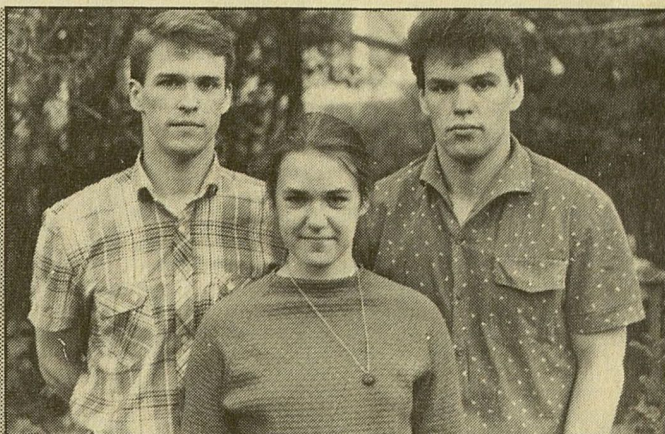
Ko tobrīd, tribīnēs sēžot, domāja viņa māte?

— Esi stiprs, dēliņ! Esi godīgs! Tev vienmer ir jaspēj mazliet vairāk, neka tu vari, tev jābūt kaut pusgalviņu pārākam par citiem, jo citādi tevī neviens neredzēs. Lai kur arī aizbrauksi, lai ar kādiem solījumiem tevi vilinās, atgriezies un paliec te!

Līga Blaua

Latvijas hokeja cerības (no labās) — Artūrs Irbe, Ulvis Katlaps, Harijs Vičoliņš, Mārtiņš Grundmanis.

Artūrs, Baiba, Arvīds.

Jāņa Eiduka un ģimenes arhīva foto

stāvēt. Viņas smalko roku kustības, šujot, lāpot, darbojoties virtuvē vai ēdot, bija nesteidzīgas, graciozas, harmoniskas (lai gan dzīves gaiņā rokas bija deformējušās). Tagad, paraugoties apkārt savas darbavietas ēdnīcā vai kādā kafejnīcā, redzu daudz skaistu un bagātīgi ģērbtu dāmu, bet neviena no viņām nesēž tik taisni un neēd tik skaisti kā tante Marija. Viņu redzot ar tasīti rokā, man allaž nāca prātā tas, ko stāstīja tēvs par stingrajiem uzvedības noteikumiem pie galda sava tēva, Jelgavas skolotāja, mājās.

Marijai K. bija izteikta pašapziņa. Viņu neuraustīja domas par nepiepildītām iecerēm un kaut ko ķeramu, grābjamu, panākamu kā daudz no mums. Materiālajās prasībās pret dzīvi viņa bija maksimāli pieticīga. Viņas dzīves papildījums bija viņas meitas un mazmeitas.

Neatņemami pie tantes Marijas elegances piederēja dziļā inteligence: viņa allaž bija labvēlīgi ieinteresēta par sarunas biedru, taktiska, uzmanīga, savaldīga. Viņai par visu bija savs viedoklis, bet tas nevienu netika

uzspiests. Viņai bija savas domas par meitu dzīvi, bet viņa nekad neatļāvās iejaukties bērnu vai mazbērnu ģimeņu ikdienā un tāpēc baudīja visu meitu, znotu, mazbērnu, tāpat paziņu un kaimiņu cieņu.

Nestāstu to tādēļ, lai aicinātu mūsdienu sievietes neinteresēties par modi. Interese par modi, par savas ārienes pilnīgošanu sievietei ir prieka avots. Un paldies modes speciālistiem, frizieriem un kosmētiķēm, kas raksta par tērpiem, gaumi un sejas kopšanu.

Marija K. bija pagājušajā gadsimtā dzimusi dāma, un viņas ignoranci pret modi noteica skarbie dzīves apstākļi. Viņas dzīve aizritēja dramatiskā situācijā: tālu no dzimtenes, ieaugot citā tautā, un ļoti grūtos laikos — bija pirmais pasaules karš, Oktobra revolūcija, Pilsuņu karš, vēlāk Lielais Tēvijas karš, kurā viņa zaudēja delu. Lielāko dzīves daļu viņas problēma bija, kā paēdināt ģimeni. Baltmaize un cukurs uz galda ikdienā jau bija pārticības simbols.

Taču tantes Marijas piemērs liecina arī kaut ko citu, ko nevienai sievietei nebūtu par

jaunu atcerēties. Elegance daudz vairāk, nekā mēs parasti domājam, ir atkarīga no inteligences, no pašcieņas, no nevainojamas uzvedības un stājas, no it kā vienkāršās prasmes stāvēt, sēdēt, iet, pasmaidīt, nevis no kārtējā modernā apģērba gabala, kuru nespējot iegūt daža laba no mums, īpaši jaunākās, krīt panikā — tā man nekad neizdosies kļūt elegantai!

Diemžēl mūsdienu skola nesniedz nekādu audzināšanu šajā elegances aspektā. Mums skolā ir talantīgas sportistes, bet ārpus sacensībām kaut kur pazūd viņu vingrums un skaistums, un viņas iet lācīgi, sēž sakumpušas. Neviens skolā nedod padomus, kā izkopt stāju, kā izkopt savu individualitāti, kā izcelt pievilcīgo. Ne katrai meitenei var palīdzēt māte, jo arī viņai šo zināšanu trūkst.

Toties pieaugušai sievietei pašai ir visas iespējas veidot sevi. Mēs pašas no tā, ar ko esam bagātas, varam radīt savu elegances veidolu, savu stilu.

Astrīda Skurbe

Aleksandrs Pelēcis

**Dzejnieka
Karļa Jēkabsona
trīs
pēdējās silķes**

Ieļņa bija isa, bet visi iebrāucēji formasterpos to zināja. Parkstrāse. Starp agrāko Marijas un tagad Pleskauerstrāsi un Krišjāņa Barona ielu. Šī netika pārdevēta, jo varēja sacīt tikai Baronstrāse un nosaukums iznāca laikmetiģis. Nosaukumi galvenokārt dēvēja kā orientieris, lai atrastu Parkstrāsi. Ieļņa bija isa, bet pie kāda nama allaz stāvēja garas formasterpos gērbu viriešu rindas. Stāvēja gan spāniski no zilās divīzijas, gan vlasioviēš, gan vermahla un SS locekļi. Pat viens otis legionārs ar sarkanbaltsarkano vairu dziņu uz labās rokass piederūnes. Cilvēki stāvēja rindā pēc pēdēja priekša, jo nevarēja zināt, vai arī tos bez rindas nepievēks sev Kaulaina pie Opockas vai Abrenes. Kars pievīrziņas tuvāk — kam labākas ausis, tie tiecās dzirdējusī tālu lielgabalu dūmi. Bet kamēr vēl kavi nepelās pār Rīgu, Parkstrāse viss bija pa vecam — rinda dienu un nakti pēc pēdēja priekša.

Taisni pretēja ielas nama dzīvoja dzejnieks Kārlis Jēkabsons. Daudzu neatziņš, zobots, tomēr istis savas mūzas kalsps. Es viņu mazliet pazinu. Vienudien Vērmanītis sakrējāmijs.

— Ja tev ir laiks, atnāc ciemost! Divainā kārtā man bail, ka esmu palicis gluži viens...

filma, kādas otras pasaulē nav. Mani romāni man atnesis pasaules slavu, varbūt pat Nobeli... Kaut arī par tiem te zobojas un sauc par lubēnem...

Sanāca apjomīga paka. Dzejnieks meklēja špori, ar ko sasiet. — Es tev pēdējo virviti atdošu — ja uzņak apnikums, pat pakāriēs nebus ar ko... Bet — vai tu negribi eš? Man pieliekamā ir trīs istas silķes. Nezinu, kur sieva viņas dabūja. Varbūt kādam bodniekam pagrabā bija paglabusies vecu laiku muca...

Tika sameklēts adrupis fajansa šķivis, nolikts uz liela ēdamgaldā viens pats, trīs silķes uz tā un arī viens sipols. Sēdējam katrs savā galdā pusē un ēdam katrs savu silķi, piekožot klāt sipolu, jo maize ne bija. Pa logu Parkstrāse varēja redzēt, ka rinda pie jautrā nama lenām virzās uz priekšu. Bet gals bija Baronstrāse ap stūri.

— Nu, vai nav jocīgi! Man pilna istaba piekrauta ar grāmatām par milestību. Ja kādam vajadzētu, es, tāpat kā tev, varētu dzeju dot bez rindas... Bet es jau neesmu pārtukots spāniski un arī latviski mani vairāk dzied nekā lasa...

Apēdam katrs savu silķi. Trešā palika uz šķivja.

— Tā man ceļam uz Holivudu, kad kopā ar Henriju Rautenfeldu uz turieni savīkos...

Slapa. — Nodzersimies varbūt pēdējo reizi tīru Baltežera ūdenī! — teica dzejnieks un atgriezta krānu. Minūtes piecas jāva, lai ūdens tek, kamēr juta vēsumu. Atradās tikai viena māla krūze. No tās mēs dzēram pārmaiņus. Varen garš ūdens bija.

Tad es gāju ar smago Karļa Jēkabsona dzejas saini uz savām mājām. Noliku uz grīdas kaktā. Bet tā iznāca, ka pat atrāisīt saīpa auklu, ko dzejnieks glabājis savam galam, nepietika laika. Ar atgriezti grāmatas nesana. Palicis prātā tikai ieraksts «Sūpolēs»:

Tici, ka esi dzejnieks, kaut arī pats Rūdolfs Blaumanis apgalvotu, ka neesi...

Neaizveda dzejnieku viņa pēdēja silķe uz Holivudu.

Guntars Brakovskas zīmējums.

— Bet jums taču sieva, bērni, draugi!
— Sieva, sapakojta koferus un aizbrauca ar manējiem uz Kurzemi. Esmu gluži, gluži viens, bet nevaru Rīgu pamest, jo dzīvokli manas grāmatas.

Kāpām pa trepēm otra stāvā. Dzejnieks slēdza vajā ozolkoka durvis. Tukšais dzīvoklis albaloja mūsu soļus. Saimnieks cauri zālei leveda mani maža istabīnā. Tur no grīdas līdz griestiem bija grāmatu kaudzes. Lielas, mazas, biezās, plānas.

Redzi, tās visas ir manis paša sarakstītās grāmatas. Lielo daļu no tām esmu arī pats izdevis. Manējiem manu grāmatu dēļ nav bijusi viegla dzīve. Citu dzejnieku kundzes staigāja džargos kažokos, brauca lepnas mašīnās, bet manija — paplukušā metelītī. Nekādu mantu arī neesmu sakrājis, svārkiem spuro piederūnes, kurpes cauras un dzejnieka platmale krieklī nodulusi. — Vai tev ir manas grāmatas?

— Nav vis — jūš jau zināt, ka nabaga studentam nav lielas naudas...

— Nu tad es tev dāvināšu savas grāmatas ar ierakstiem. Vīnas ir ar neatgrieztām lapām. Bet es aizkāpšu pēc kāda laika pie tevis un paskatīšos, vai tu tās esi atgriezis...

Rautenfelds neiegūva pasaules slavu un Kārlis Jēkabsons Nobela prēmiju. Pietika ar kļušu stūrīti Ventpils kapos. Bet tā augusta diena, trīs silķes uz adrupuša šķivja un kā mēs tās ēdam un dzīrojām ar Baltežera ūdeni — joprojām prātā. Ja jūs atrodāt kādu Karļa Jēkabsona grāmatu ar ierakstu man, tad zināt, ka tas ir dzejnieka sveiciens no Aizsaulis.

Parkstrāse vairs nav Parkstrāse. Nav rindas pie ielas pretēja nama, bet kori pat Dziesmu svētkos joprojām dzied Karļa Jēkabsona rindas ar Emīla Dārziņa mūziku:

*Mirdzi kā zvaigzne tu naksnīā
Ar magoņu lapiņām liegām!*

Annes Lajasgolā

Ja tu dzīvo kalnā, tad tev ir iegāns skatīties no augšas uz tiem, kam mājas lejā. Katram pagastam tāpēc ir savs lejas un savs kalna gals. Ar to jāsāk šis stāsis par virspriesteri Jansonu, vienu no Alūksnes gimnāzijas skolotājiem. Viņš pasniedza krievu valodu un pareizās ticības mācību. Tiesa — pareizi ticīgo pa visu skolu sanāca ļabi ja septiņi, bet tēvs Andrejs nedzina projām, ja arī kāds nepareizticīgs paklausījās krievu ticības stundu. Tā kā šī stunda parasti bija pēc visām citām, klausītāju salāsijas vesels barīns. Citreiz pat pilna klase. Stunda notika reizi nedēļā, tāpat kā dievvardi pareizticīgo baznīca Valmieras pulka ielā. Mēs jau grasījāmijs pārmaiņus pēc arī uz tēva Andreja dievvardiem iet, jo nebijām redzējuši viņu zeltainajā amatā tērpā, kā viņš iet ar kvēpināmo trauku, lai svētības dūmi ietū draudzēs locekļu galvas. Bet skolotājs teica:

— Negribu, ka jūs pie manis nākat baznīcā! Tur man ar daudzjiem jārūnā, bet te es ar jums vieniem pašiem no sirds...

Mums jau bija arī sava nepareizās ticības mācība

un it labs skolotājs bija arī mācītājs Kņezs-Kņezinskis. Bet tā jau dzīvē gadas, ka vairāk gribās sārpu maizes nekā savas mājas ceptas. Tā mēs sēdējam mums neparedzētā stunda un runājam neparastas valodas ar virspriesteri Jansonu. Skolotājs parasti grībēja, lai mēs jautājam, un tad labprāt mums visu skaidroja. Ne pēc svētajiem kanoniem, kaut arī viņš tos zināja no galvas. Dzimis tepat Annas pagastā, tāvad — malēnietis, viņš mums arī savu ticību skaidroja tīra malēnišu volūdā. Ar to viņš krasi atšķīrs no citiem gimnāzijas skolotājiem, kuri pat laboja mūsu novadniecisko izrunu.

— Kas tā tāda Parādize?

— Tad man jūs jāaizved uz savu dzimto māju Annes Lajasgolā. Pavasari, kad rubeni rībina puriņā. Kāp jūstā migla pāri priedišu galotēm. Es eju bez plintes, jo man jau nevaru pret Dieva bauslību noziegties. Gribu paklausīties, kā siltājam miglā cauri skan putnu ērgļu rūkšana. Ja ir kāds cilvēka ceļš uz debesīm, tad tas veld no Annes Lajasgolā puriņa. Arī svētais gars tad skaidri redzams, jo šī silte, baltā migla nāk no debesīm. Vari pārziemojūšu saldu dzērveni mutē panēmt, ja tev svētku sajūtas vēl vairāk gribas. Aizej stīps un palāvisis un vari pat bez krus-ta stāties pret vēlu — ka es Piektdā gādā pret Orlova kazakiem stājos un neļāvu savu pirmo skolu nodēzināt. Arī svētajā Pēterburgā, kur par popu mācījos cetrus gadus, — es Annes Lajasgolā rubepu ērgles dzirdēju...

— Pasakiet, skolotāja kungs, kur īsti ir jūsu dzimtas mājas un kurš skaitās Annes Lajasgolā — vai tas pret Alūksni jeb pret Mārupi? Mēs arī gribam rubepu ērgles paklausīties...

— Es jau jums sacīju — Annes Lajasgolā! Vairāk neteikšu, jo jūs varbūt to nedzirdēsiet, ko es dzirdēju. Man pašam arī bail, ka tur vairs nav tā, kā manā bērniņā bija... Nemelekjet vis Annes Lajasgolā! Ja būsat paklausīgi bērni, — es nākošajā stundā panēmsu līdzī kvēpināmo trauku ar mirrēm un uzvilksu zeltaino priesteru tēru...

Tiešām — virspriesteris Jansons pildīja savu solījumu. Nākamajā stundā ieradās ar koferti, uzvilka grezno amata tēru un klase iesmaržojās mirru dūmi.

Sis stundas nepareizajā ticības mācībā pie virspriestera Jansona vēļ tagad prātā. Mēs jau paklusām aizgājām Lieldienu naktī arī uz baznīcu Valmieras pulka ielā. Dzirdējam, kā tēvs Andrejs vispirms senslāvu un tad latviešu valodā nogranda varēna bāsa:

— Kungs, apžēlojies!

Tas bija Augšamcelšanās rīts, un drošākie varēja pat ar meitenēm sabūcottes. Bet pāri visam tomēr palika stāstī malēnišu volūdā par Annes Lajasgolā brīnumiem. Es pat mēgināju atrast puriņu ar silto pavasara miglu un dzirdēt rubepu ērgles. Neizdevās. Vai nu uz turieni braucama ceļa nebija, vai arī rubepi bija aizlaidusies uz citu pusī. Kad Alūksnē svētija Annas biedrības 50 gadu jubileju, katēdrā ar apveikumu kāpa arī virspriesteris Jansons. Savā zeltainajā amatā tērpā. Viņš bija lakonisks:

— Es jousim nasu sveicinus nu Annes Lajasgolā — aplausi bija jūsmīgi, un tēvs Andrejs smaidot mājā uz visām pusēm saviem novadniekiem.

Lai nu kā — tāpat kā bursaks Jansons Pēterburgas seminārā — es no šiem stāstiem vēļ tagad varu redzēt svēto garu siltajā pavasara miglā Annes Lajasgolā puriņā. Nezinu — kādos kapos tu guli, bet nav tev līdzīga priesteru ne Vecajā, ne Jaunajā derībā, tēvs Andrej no Annes Lajasgolā puriņa.

Ja tu esi piedzimis lejā, bet visu mūžu esi juties it kā kalnā galā, tad tas ir vairāk nekā ja tu patiesi kalnā būtu dzimis.

**Klasesbiedrs
Valdis**

Kaut arī mēs piecus gadus mācījāmijs vienā klasē, es allaz jutu, ka viņš ir vismaz pārīs kalna augstāk par mani. Pūis nāca no bejēnišiem. Pededzes ieloka viņa tēvam bija amatnieka zemes gabals. Vēl neizlāuzti celmi, vēļ netiekoti tīrumi, dzīvojamā māja ar vēļ nepabeigtu jumta slāvu.

— Kad izskoliesi dēls, viņš tur sev istabas iztais...

Valda tēvs bija drēbnieks. Par spīti noteikumiem, ka gimnāzijā visiem jāvalkā vienādas krāsas formas tērps, Valda vecāki dēlu sūtīja uz skolu pašausos vadmalas svārkos. Nebija to latu, ar ko bodē drēbi pīrkt. Svārkī bija tēva šūdināti, mātes austi. Viss, kā vajag, tikai krāsa ne. Mūsu direktors, kas citādi bija stingrs vīrs, teica:

— Ierindā jūs stāviet otrā rindā!

Bet kur arī pūis stāvētu, viņš bija visiem pamanāms. Turklāt tas kaut kā zināca bez īpašas centības pamanītām būt. Valdīm bija spējas visos virzienos. Pirmāis skola viņš sāka būvēt lidmodeļus — ar sapni, ka lidos arī pats. Arī zvaigznēs viņu pievilka. Pār zvaigzņu lūkotāvu kalpoja žūburota priēdē Jankalniņā. Kīķeri aizdeva skolotājs Ozoliņš — viņam tas atrādās bēnīpos, un mūsu zvaigzņu stundā bija kā radīts. Kopīgi mēs visi šajā priēdē galotnē ar tālskāti meklējam Antaresu. Lielais Liēcis pāncēla divdesmit reizu tuvāk.

Bija tāds gadījums — klase draiskojoties viens no mums iedzāras dabaszinību skapja stīklā. Tā bija skolotāja Ozoliņa valstība.

— Kas to izdarījis? Ak, neviena nav? Nu tad sēdēsim visi pēc stundām, kamēr vainīgais pīteiksisies...

Bija sestdiēna. Skolotājs nosēdās katēdrā un atšķīra

Mirdzi kā zvaigzne tu naksnīā
Ar magoņu lapiņām liegām!

Nevar, bet tās skan ar Emīla Dārziņa mūziku. Cita lieta — mani lielie romāni: Henrijs Rautenfelds, Zigfrīds un Kristīne. He no Rīgas būs jābēg, es piepašu koferi ar saviem romāniem. Man tikai jānoķūst ar Henriju Rautenfeldu Holivudā. Tā būs tāda

R. Rudzītis — 90

«Kādās krāsās mirdzēja tev dvēse...»

Uz 29. martā LRAP kultūras namā Amatā ielā 5 notikūšā literārā sarīkojuma programmas vācņa rakstīti: Richards Rudzītis, Nikolajs Curjonis, Nikolajs Rērihs. Cilvēks nav veltījums ne savā tapšanā, ne savā gaitā, ne piemīnā.

Latviešu dzejniekam un domātājam R. Rudzītim šogad aprit deviņdesmitā gadsākā. Viņa tik ilgi neminētais vārds tagad daudziem ir (un vēl būtu) liels atklājums. Ciešām garīgām saistēm saistīts ar N. Rēriha dzimtu, tāpat arī ar tālo Indiju un ar M. Curļona daiļradi tepat kaimiņos — Lietuvā. Abi dziļi viri pasauli skatīja, atcerēdamies savas tautas senatni, dabu izjūtot un sajūtot kā mūžīgi dzīvu un kustīgu esošu vesulumu. Viņu darbības pasaulē šūpojas kosmiska

ritmā, gaismā un dzīvība svin uzvaru pār tumsu un haosu. M. Curļonis rakstīja: «Ja varētu dzīvot ar vienmēr vajā acīm pret visu, kas daļš...» N. Rērihs bija pārliecināts, ka: «Jāizdalo no tikai muzejī, teātri, skolās, bibliotēkās, stacijās ekas, slimnīcās, bet arī cietumiem jāklūst skaltiem. Tad cietumu vairs nebūs...» Un — pirms 52 gadiem R. Rudzīša teiktais: «Taisni tagad, kad cilvēks zaudē savu individualitāti, kad no vienas pusē viņš padodas masas psihozel, no otras — viņu pielidma bezdvēselīgam mehānismam, kad visa viņa dzīve top blīvi bezkrāsaina, pasaules vajadzība pēc daļā jāsenatni, dabu izjūtot un sajūtot kā mūžīgi dzīvu un kustīgu esošu vesulumu. Viņu darbības pasaulē šūpojas kosmiska

si to no mūsu apziņas un valodas, noredzējusi līdz «forši» un «kaifigi», svētku brīžos tas derējās vārdu un darbu ārējai letērsānai.

Literārā vakara programmas sastādītāja un vadītāja Saulceris Viesis ļāva klausītājiem kaut brīdi pakavēties tajos ģeogrāfiskajos un kultūras vēstures platumos, kurus savā laikā izstāģējis šis stiprais un gaišais cilvēks. Daži ļaunies vēlāk teica, ka vakars esot bijis pārāk nopietns. Bet viņus jau var saprast — humanitāris izglītības minimums tagadējās censonos nerada vērtēšanas pie senajiem grieķiem pēc gudrības doties. R. Rudzītim daudzo valodu (krieviski, vācu, angļu, grieķu, latīņu, franču, sanskritā) prasšana bija drošs ceļvedis plašajā kultūras pasaulē. Savukārt, vēstu-

res nezināšana nu jau vairākas jaunās paaudzes ir «sargājusi» no šā gadsimta traģiskas apjautas. Grūti pat iedomāties, cik atšķirīga izjūtas un asociācijas tāds materiāls dabas vēsturisks pierādījums kā izsūtījuma laikā uz papīra strēmēlītē rakstītie un drēbēs lešūtie R. Rudzīša dzejoļi ralsija to gadu aculieciniekos un divdesmitgadīgos klausītājos. Vakars netieši parādīja arī kādu lielu mīnusu līdzšineja kultūrpolitiskā, proti, milzīgo dažādo «izlādešanās» pasākumu īpatsvaru, kas atāllina cilvēku no pasaules reālās ainās uzveres un nekopji vēlmī sevi uzlādēt ar mūžīgām vērtībām.

Tagad, kad esam sākuši apzināties gan savu ārējo, gan iekšējo nesakoptību un nolaišību, lieti nodēer R. Rudzīša atziņa: «Spēcīgam atjaunotam radīšanas instinktam jāzūdc mūsu laikmeta mehanizācijas tieksme.» Gan viņa dzeja, gan filozofiskās pārdomas skanēja kā aicinājums uz atjaunošiem. Tādu pašu (bet varbūt citādu), kā trīsdesmitajos gados veica Rīgas Rēriha biedrība, kuras priekšsēdētājs bija R. Rudzītis. Šī biedrība ar skubu atjaunojuma, leilgūšas zūšanās vietā (sīdīšanās par morāletiskajiem noslīdējumiem mūsu apziņā, nespējū pasaulē skatīties tālāk par savu degungalu) jānāk rīcībā. Liela daļa rikotes gribētāju jau pulcējas ap Kultūras fondu. Tiem, kas vēlas izziņāt un pilnveidot sevi un pasauli, biedrība varētu gudri palīdzēt atrast skaistā-

kos un bagātākos ceļus, popularizēt Rēriha miera idejas un milzīgo ieguldījumu pasaules kultūrā, atīrīt un kopt internacionālās jūtas. Jāliek lietā viss, ko par labu atzīstam. Un vispirms jau kultūras mantojums, no kura tik daudz ir gājis bojā karos un diemžēl arī miera laikā. Atcerēsimies kaut vai satricēšo faktu, kas skar biedrības un R. Rudzīša ģimenes bibliotēku: pēc biedrības vadītāja un citu biedru notiesāšanas 1948. gadā bibliotēka tika nodota makulatūrā Slokas papīrfabrikā.

Tovakar daudzī klausītāji no kādreizējā biedrības biedra Anatolija Makarova stāstījuma pirmo reizi uzzināja, ka biedrībai bijusi pat savā grāmatu spuestuve un grāmatu veikals. Uz mūsdienu grāmatu izdošanas grūtību fona tas skan mazliet fantastiski, vai ne?

Ilgas Reiznieces balss, Agneses Argales un Ievas Bīķes muzikālais padījums veda klausītājus pretī aktieru Marinas Janauas un Jāņa Paukstello runātājiem dzejoļiem un atziņām. Literatūrzinātnieks Silvestrs Gaizūns, būdams ne tik daudz biežs viesis Latvijā, cik strādnieks kultūras laukā, ir pētījis un vācis kopā faktus par R. Rudzīša un M. Curļona dalīrades saskares punktiem, par viņu kā smalkāko M. Curļona darbu popularizētāju Latvijā.

Personības starojums ir tas, ko mēs meklējam apkārtējos cilvēkos un kā tik bieži pie-

trūkst. R. Rudzīša ģimenē šis starojums ir joprojām dzīvs. Viņa, meita Gunta Rudzīte atminās par savu māti un tēvu to izsaka ar visiem tik saprotamo: «Bija labi ar viņu.» Varbūt tāpēc, ka mīlestība sarģāja dzejnieku visu mūžu:

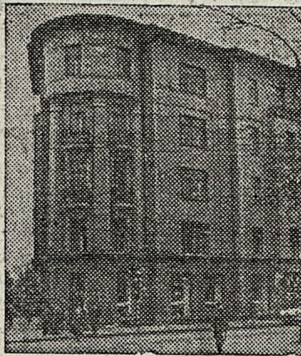
Ieniru dvēselē savā — Tavš daļijums man vizēja pretī, Aizrāvos zvaigznēs — ir tur staroja pretī Tavš vaļģs. Odenos dzījos un kokos un akmenos šķītu es Tevi, Avotā dūca Tavš smaids, Vizēja pukēš Tavš skaits. Tagad es zīnu, ka vistur, kur dzīlāko meklēšū isprast, Pretim man degsi arvien daļijuma būtībā Tu.

Viņai, dzejnieka dzīvesbiedrei, Sīevietei, Mātel, Elīai Rudzītei bija rokās tāvakra ziedi un visapkārt — klausītāju vārds neizteicamais paldies. Saubās, nezinā un cerībā stāvēdamis uz jaunās tūkstošgades sīekšņa, mēs meklējam katrs savus un mūsu kopīgos atbilstošos punktus un patēšības, kas notur mūs taisnus. Meklējam un — atrodam tik skaidri reiz jau pasacītajā: «Mums jāamējas redzēt un cīent kā sīevietā māti: vai tā būtu esošo vai nākamā bērnu māte, vai arī — cilvēces māte. Jebkurā dabas valstī mātes stāvoklis izdveš daļijumu: pat skarbākā būtne top maiga, savtīgākā leilgojas zīdotes, nevarīgākā apjožas ar milzu spēku. Mātes jūtas šķīsta katru būtni, kas vien tā pārdzīvo, kaut brīdī liek» tai iestartoties gaismas vainagā.»

ANDA LICE
JURA KRIEVIŅA foto

Рихард Яковлевич Рудзитис

Дом в Риге, где с 1930 по 1940 год размещалось латвийское общество Рериха

мир, за сближение народов. Но в Риге 10 октября 1937 года был проведен конгресс обществ Рериха прибалтийских стран.

Гунта Рихардовна показывает прекрасно изданную книгу материалов, поздравлений, тезисов конгресса, фотографию делегатов. В центре зала узнаю Знамя мира. Я видел это белое полотнище со скромной золотистой бахромой по краям, на белом фоне круг насыщенно-малинового цвета и в нем три соприкасающихся меж собой диска — Знамя мира Николая Рериха.

Рижское общество было среди самых успешных и любимых Рерихами. Вот что Николай Константинович писал Рудзитису:

«...И так преуспевайте во всех областях... Из Риги всегда идут добрые вести — это так было, так будет. Будьте сильными, будьте самыми замечательными деятелями Вашей милой сердцу страны».

Одному из своих корреспондентов Рерих писал:

«По совести говоря, деятельность Латвийского общества должна в каждом культурном человеке вызывать искреннее одобрение. Если вспомним, какое количество книг издано, при этом почти все по-русски, за год предводительствования Рихарда Рудзитиса, то нельзя не приветствовать эту усиленную светлую работу. А сколько полезных докладов сделано, а теперь расширен музей и намечается широкая программа на будущее...»

Общественная деятельность не мешала литературной работе Рудзитиса. Он много писал. В 1935 году выходит его сборник очерков «Мыслители и борцы» о Данте, Шелли, Байроне, Ромене Роллане, Поруке, Райнсе, Чюрленисе. В том же году он публикует монографию «Николай Рерих — водитель культуры». Это очень серьезное признание, в биографию, творчество, культурную деятельность Рериха. Вот каким был отзыв об этой книге жены Рериха Елены Ивановны:

«На днях получили чудесные главы Вашего труда о Николае Константиновиче на русском языке, а затем подошла и сама книга. Сердечное Вам спасибо за это прекрасное приношение. Прочла с большой радостью, которая возрастала по мере чтения...»

Рудзитис внес большой вклад и в издание крупной монографии-альбома на русском и английском языках. Теперь эту монографию называют «рижской». Она вышла в издательстве общества в 1939 году. Многократно отсылались оттиски репродукций для корректуры художнику в Индию.

В то время наладить такой «почтовый мост» было трудно. Рерих жил в британской колонии, где господствовали колониальные законы, чиновники и цензоры.

Известно, что к аресту экспедиции Рериха в Тибете, гибели его каравана и пяти его спутников причастны британские «представители» на Востоке. И в 1930 году, после посещения Англии и Франции, его опять не пустили в Индию: ведь он встречался с Чичериным и Луначарским в 1926 году, работал на советском Алтае, в Новосибирске, в Бурятии, сердцем и умом принимал новый общественный строй России, и сам был русским. В своих книгах он прямо говорил, что народы мира непреодолимо тянутся к магниту идеи ленинизма. Не хотели колонизаторы такого Рериха в своей Индии! Но, как мы знаем, это им не удалось. Николай Рерих и вся его семья не только жили в Индии, но и стали близкими друзьями вождя освобождения Индии Джавахарлала Неру.

50-летие творческой деятельности Николая Рериха широко отмечала советская пресса, всюду проходили выставки. Тогда все услышали слова Рериха из письма Рудзитису:

«Расцвет России есть залог благоденствия и мира всего мира. Гибель России есть гибель всего мира. Россия станет оплотом истинного мира».

...Наступила вторая мировая война. Осенью 1939 года между Латвией и Советским Союзом был заключен пакт о взаимопомощи, согласно которому предусматривалось размещение в портах Лиепая и Вентспилс небольшого числа советских воинских частей.

Рудзитис прекрасно сознавал важность момента. Сколько решимости, сколько духовной силы в его скупых строчках того времени.

«Теперь, когда должны оформиться наши отношения с Родиной Николая Рериха, мы выступаем в открытую со сборником статей, частично посвященного ей... В этой книге мы открыто подтверждаем свои симпатии к русскому народу, и многим националистам мы будем колючкой в глазу. О размещении русского войска наша пресса не упоминает почти ни слова, умалчивает... Так что мы первые ласточки». «Договор с Россией не только необходимость, но и Щит! Кто же не понимает планетарной миссии России!»

Николай Рерих умер 13 декабря 1947 года в Кулу, в Индии, когда собирался на Родину, когда и картины были уже упакованы. Рерихи предпринимали попытки вернуться в Советский Союз и раньше — перед Великой Отечественной войной через Латвию. Сколько ясных, недвусмысленных слов об этом было в письмах Рихарду Яковлевичу, Гаральду Лукину.

Рерихи так хотели быть вместе со своей Родиной в годы тяжелых испытаний... Ведь когда война началась, сыновья Рериха — Юрий и Святослав — через советское посольство просили зачислить их добровольцами в Красную Армию...

Рудзитис все же встретился с Рерихами; 8 августа 1957 года вернулся в Советский Союз Юрий Рерих. Их встреча в Москве была волнующей, радостной. Затем они виделись часто...

А каким событием была выставка Николая Рериха в Москве, привезенная из Индии в дар Советскому Союзу! Она открылась 12 апреля 1958 года. Это уже не 46 картин из собрания Латвийского общества, а свыше 400 полотен! Кстати, некоторые рижские картины тоже участвовали в этой выставке.

ЗНАМЯ РЕРИХА

Лео́нид ЦЕСЮЛЕВИЧ

Я ехал в Латвию с конкретной целью — ознакомиться с материалами для экспозиции создаваемого на Алтае музея Николая Рериха. В Художественном музее Латвийской ССР в Риге увидел зал с картинами Николая Константиновича. Давно знакомые по репродукциям полотна полыхнули необычно ярким, поистине космического звучания голубым пламенем. Никакое, даже лучшее воспроизведение не может сравниться по впечатлению с оригиналами. Долго стоял перед известными картинами «Брамапутра», «На вершинах», «Сострадание», «Охота», «Путь»... У сотрудников музея удалось выяснить, что знамя Мира Латвийского общества Рериха находится в музее истории Риги и мореходства, что могу познакомиться со вдовой и дочерью Рихарда Яковлевича Рудзитиса, бывшего председателя этого общества.

Среди зданий современной застройки, на окраине Риги, нахожу обычный панельный пятиэтажный дом. Но квартира, открывшаяся моему взору, была совершенно необычной. Скорее она напоминала музей. Вдова Рудзитиса Элла Рейнгольдовна и старшая дочь Гунта Рихардовна стали моими гидами в путешествии в историю связей Рериха и Рудзитиса, Индии и Латвии, Индии и Советской России...

Первое, что привлекло мое внимание, это крупный горный пейзаж, весь в синих красках. На переднем плане — сидящий в позе лотоса человек. А за ним — бескрайние горные просторы.

— Это «Карма-Дордже», картина Святослава Рериха, — поясняет Элла Рейнгольдовна, — здесь он написал своего друга, тибетца. Рядом этюд Николая Рериха «Утро в горах», оригинал. На обороте дарственная надпись: «Рихарду Яковлевичу. Н. Рерих».

Гунта Рихардовна неторопливо ведет рассказ...

Рихард Рудзитис родился здесь же, на Рижском взморье. Девятилетним мальчиком он «издает журнал», страницы которого заполняет своими стихами, рассказами, сам иллюстрирует страницы. С двенадцати лет начал писать дневник и продолжал вести его всю жизнь.

Позже изучал медицину в Тартуском университете, затем перешел на филологический факультет. Изучал языки, понимал, что они — путь к сокровищам мыслей других народов. Рихард Яковлевич владел немецким, французским, английским, осваивал санскрит. Поняты были ему древние языки — греческий, латынь.

Рихарду было двадцать три года, когда он обратился с письмом к Рабиндранату Тагору, находящемуся проездом в Вене. Это его письмо — крик отчаяния. Проблемы добра и зла, красоты и безобразного, контрасты окружающей действительности, — Рудзитис отчаянно искал разрешения этих жгучих вопросов. Вскоре пришел ответ. 17 июня 1921 года знаменитый поэт Индии написал латышскому юноше:

«Все, что я способен сделать для Вас вдали, — это написать эти немногие слова в надежде, что Ваши духовные устремления в конце концов победят все внутренние и внешние трудности. Истинно напоминает, что поиски истины требуют преодоления препятствий —

большие изваяния создаются не из воска, а из камня. Человек — художник в жизни...»

Между Тагором и Рудзитисом завязался эпистолярный диалог. Гунта Рихардовна показывает мне индийский журнал «Дэш» за 1981 год, где опубликована статья о переписке Рихарда Яковлевича с Рабиндранатом Тагором.

У Рудзитиса множество переводов. Он стремился из мирового поэтического наследия дать читателям то, что было родственно его основной идее. Тут Данте и Петрарка, Микеланджело, индийские и бенгальские поэты, древняя лирика Китая и Персии, союеты Шекспира, Байрон, Шелли и Шиллер, болгарские, литовские, скандинавские поэты, Некрасов, Полонский, Блок... Он перевел 133 стихотворения Тагора, пять его пьес, рассказы, философские труды. Совместно с поэтессой Мирдой Кемпе перевел сборник стихов американского поэта Уолта Уитмена. И, конечно же, переводил стихи и прозу Николая Рериха.

Встретиться Рериху и Рудзитису не довелось, но их взгляды, их душевный склад борцов за мир, за культуру были так близки, что они успешно работали как многолетние сотрудники, разъехавшиеся в экспедиции.

— А как конкретно завязалось их сотрудничество? — веду я разговор ближе к интересующей меня теме.

Элла Рейнгольдовна охотно поясняет. Секретарь Рериха Владимир Шибаев был рижанином. После отъезда Рерихов в Центрально-Азиатскую экспедицию в 1925 году он на несколько лет возвращается из Индии в Ригу. Здесь состоялось его знакомство с врачом и общественным деятелем Феликсом Денисовичем Лукиным. И уже в 1928 году под руководством Феликса Лукина в Риге создается Латвийское общество Рериха. В начале это был просто кружок единомышленников. Официальное оформление общества состоялось в 1930 году. Рудзитис сразу ощутил созвучность начинаний Рериха своим убеждениям. В те годы общества Рериха возникли стихийно в разных странах — велико было желание прогрессивных сил поднять голос против нарастающей волны фашизма и реакции, за мир, за культуру, за просвещение. Общества Рериха выступали и за признание достижений Советского Союза.

Рерих первый написал Рудзитису. Рихард Яковлевич с самого начала был активнейшим членом общества, и об этом сообщал Рериху Феликс Лукин. «Невидимый друг» — так обратился Рерих к Рудзитису в первом письме от 4 мая 1932 года. А потом переписка стала регулярной. С 1936 года Рудзитис становится председателем общества.

В условиях жесткой цензуры общество не раз меняло свое название, но неизменно следовало избранному курсом. Связи с Рерихом крепили.

Рудзитис и его соратники добились принятия Латвией Пакта Рериха. 23 апреля 1937 года был подписан общий меморандум Пакта и потом, в том же году, на конференции министров иностранных дел Латвии, Литвы, Эстонии в Каунасе состоялось подписание Пакта всеми тремя государствами.

В тех условиях очень сложно было вести борьбу за